

**Міністерство освіти і науки України
Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнка**

**Історичний факультет
Кафедра політології і соціології**

Вонсович Г.Б.

**КУРСОВА РОБОТА З ПОЛІТОЛОГІЇ: ПІДГОТОВКА, ВИКОНАННЯ ТА
ЗАХИСТ**

**Кам'янець – Подільський
2014**

ЗМІСТ

Вступ	
Розділ 1. Науково – дослідна робота з політології	
Розділ 2. Методи наукових досліджень і застосування аналітичних прийомів, які можуть бути використані у написанні курсових робіт	
Розділ 3. Вимоги до курсових робіт	
Розділ 4. Вибір теми, структура та оформлення	
Розділ 5.Робота над текстом курсового дослідження.....	
Розділ 6. Вимоги до захисту курсової роботи та її оцінювання.....	
Розділ 7.Типові помилки в написанні та оформленні курсової роботи....	
Додатки	
Глосарій	
Джерела і література	

ВСТУП

Загальновідомо, що на підготовку сучасного фахівця – політолога впливає не лише знання теорії дисциплін політологічного циклу, але й уміння застосовувати її на практиці. Складовою професійного зростання студента – політолога є науково - дослідна робота, що передбачена навчальними планами та освітньо – професійними програмами підготовки бакалаврів і спеціалістів. Загальнообов'язковими її формами залишаються курсові та дипломні роботи. Сприяти якісному зростанню студентів у сфері науково – дослідницької роботи, зокрема у підготовці курсових робіт полягає головна мета даного посібника, а також його структура.

Посібник структурований згідно основних форм науково-дослідної роботи студентів. У першому розділі розглядається зміст і форми науково-дослідної роботи з політології. Другий розділ присвячений аналізу методів наукових досліджень, а також застосуванню аналітичних прийомів, що можуть використовуватися студентами у процесі написання. Третій і четвертий - розкривають основні вимоги до курсових робіт з політології, включаючи вибір теми, структурування та оформлення. У п'ятому розділі показано основні підходи і норми, що визначають зміст, структуру і форму текстової роботи дослідження. Шостий розділ визначає вимоги до захисту курсової роботи та її оцінювання. У сьомому розділі наведені типові помилки в написанні та оформленні курсової роботи. Отже, у розділах закладені чіткі орієнтири, що можуть посприяти студентові виробити правильний курс у бурхливому океані науково-дослідної роботи.

Розділ 1. Науково – дослідна робота з політології

Навчання студентів за умов інтенсивної змінюваності соціально – політичних процесів, у т.ч. й у системі вищої освіти, вимагає по-новому підходити до їхньої праці. На основі органічного поєднання навчального процесу з науково-дослідною роботою студентів, вона починає трансформуватися у навчально-наукову працю.

Політологія включає все політичне знання і являє собою комплекс дисциплін, які вивчають політику. У політичній науці вирізняють дві основні групи наукових досліджень: фундаментальні та прикладні. До фундаментальних наукових досліджень відноситься науково - теоретична та/або експериментальна діяльність, спрямована на здобуття нових знань про закономірності розвитку та взаємозв'язку природи, суспільства, людини.

Прикладні наукові дослідження включають наукову й науково-технічну діяльність, що спрямовується на здобуття й використання знань для практичних цілей (Див.: Вонсович Г.Б. Науково – дослідна робота з політології: методичні рекомендації // Вонсович Г.Б., Вонсович С.Г., В.В. Кобильник та ін./ . – Кам'янець – Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2007. – С.4-5).

З врахуванням характеру навчального процесу у вищих навчальних закладах науково-дослідна робота студентів з політології може здійснюватися у різних формах. Широкий діапазон форм організації має велике значення для створення у вишій атмосфері творчості та широкого залучення студентської молоді до наукових досліджень.

Науково – дослідна робота студентів є формою залучення їх до наукової творчості з політологічних дисциплін. Вона є складовою частиною навчального процесу і проводиться в навчальний час відповідно до навчальних планів. Це є обов'язковий елемент самостійної роботи у системі підготовки бакалаврів і спеціалістів з політологічних дисциплін.

До науково-дослідної роботи студенти-політологи залучаються з першого дня навчання. Однак, процес їх активного залучення настає тоді, коли викладачі кафебри починають читати дисципліни з обраної студентами спеціальності.

Найактивніше науково-дослідна робота з політології проводиться на 2-5 курсах. За цього обсяг окремих видів науково-дослідної роботи студентів та ступінь її ускладнення зростає у міру становлення майбутнього фахівця. Зазначений процес починається із вивчення основ наукових досліджень, підготовки, написання та захисту курсової роботи, до написання складніших за змістом видів кваліфікаційних робіт зі спеціальностей “спеціаліст” і “магістр”.

Однак, генеза наукової творчості студента - це копітка праця над курсовим дослідженням. У курсових роботах із дисциплін політологічного циклу закріплюються елементи науково-дослідної роботи студентів у вигляді наукового пошуку: формуються і вдосконалюються уміння й навички коректного опрацювання джерел і літератури; розробляються пропозиції, що містять елементи новизни з теми роботи; застосовуються як загальні, так і спеціальні методи дослідження; узагальнюється передовий досвід тощо.

Важлива роль у навчанні студентів-політологів приділяється курсовим роботам, що виконуються на 2-5 курсах. Як один із видів наукової роботи, є самостійним навчально – науковим дослідженням студентів історичного факультету з політології. Ця робота здійснюється згідно з Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України (затверджене наказом Міністерства освіти України від 2 червня 1993 р. № 161). Курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами за час навчання та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання. «Положення про курсову роботу» Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка визначає курсову роботу як одну із форм залучення студентів до самостійної наукової роботи. (Див.: Нормативні матеріали з навчально – методичної роботи Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка: навчально – методичний посібник – С. 168-187) . Згідно “Положення про курсову роботу”(с.168), вона виконується на кожному із вказаних курсів з відповідної дисципліни або з двох – трьох дисциплін одного спрямування і має за мету:

- Закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних під час навчання та їх застосування до комплексного розв'язання конкретного фахового завдання. Для реалізації зазначеної мети визначають такі завдання:

- надання студентам можливості самостійного вибору напрямку дослідження у межах політологічної освіти;

- поглиблення і розширення знань студентів, підвищення рівня їхньої теоретичної підготовки і професійної майстерності;

- розвиток уміння аналізувати сучасні політичні процеси та орієнтуватися у сучасному політичному житті;
- залучення до науково-дослідної діяльності;
- систематизація наукових знань з політологічних і історичних дисциплін;
- поглиблення рівня і розширення обсягу професійно значущих знань, умінь і навичок;
- розвиток умінь роботи з джерелами різного формату, включаючи опрацювання інформації у бібліотеці, архівах, Інтернет - ресурсах;
- розвиток умінь і навичок письмового викладення думок, аргументованого та логічного їх формулювання;
- набуття умінь і навичок самостійної організації науково – дослідної роботи;
- оволодіння сучасними методами пошуку, опрацювання і використання інформації;
- вироблення навичок публічного виступу й ведення наукової дискусії.

Кафедра політології і соціології, пропонуючи перелік курсових робіт, які виконуються на 2-5 курсах з дисциплін: “Загальна теорія політики”; “Політичні системи і режими сучасності”; “Теорія міжнародних відносин”; “Прикладна політологія”, лише орієнтує на вивчення найбільш актуальних проблем, не виключає при цьому ініціативи та власного інтересу студентів.

Курсові роботи показують ступінь опанування студентами теоретичними й практичними навичками, вміння вивчати актуальні проблеми політики, допомагають виявити їхні наукові інтереси, прихильності й творчі здібності. Курсове дослідження включає низку завдань (Див.: “Положення про курсову роботу”. - С.169), зокрема:

- систематизацію наукових знань;
- поглиблення рівня і розширення обсягу професійно значущих знань, умінь і навичок;
- формування умінь і навичок самостійної організації науково-дослідної роботи;
- оволодіння сучасними методами пошуку, опрацювання і використання інформації.

За час навчання вимоги до виконуваної роботи ускладнюються.

Так, вже на 1 курсі студент, працюючи над написанням рефератів, інших видів самостійної роботи повинен показати уміння самостійного пошуку літератури, систематизації матеріалу, уміння його узагальнити й описати, уміння коректно посилатися на джерела.

На 2 курсі студенти ознайомлюються із тематикою курсових робіт. При розробці тем використовується значний літературно-джерельний пласт. Від студента вимагається продемонструвати уміння порівнювати, аналізувати, синтезувати,

виділяти головне, визначати закономірності й тенденції розвитку досліджуваних процесів.

На 3-му курсі студент має продемонструвати самостійне бачення політичної проблеми на основі опрацьованих джерел і наукової літератури з теми. На цьому етапі завдання курсової роботи полягає в тому, щоб позначити перехід від загальних теорій до спеціальних, а також до реальних політичних проявів, подати категоріальний апарат, уточнити поняття, концептуально позначити обрану тему. Також у курсовій роботі має бути глибоко розкрита досліджувана політологічна проблема, виявлені політичні та соціальні механізми, що обумовлюють функціонування відповідних процесів (Див.: Додатки В, Г).

Розділ 2. Методи наукових досліджень і застосування аналітичних прийомів які можуть бути використані у написанні курсових робіт.

Процес роботи над науковим дослідженням вимагає використання різних методів пізнання.

Метод — (греч. *methodos* — вчення, шлях дослідження) спосіб досягнення мети, сукупність прийомів або операцій практичного чи теоретичного пізнання дійсності. У загальному значенні під методом розуміється усвідомлений спосіб вирішення окреслених завдань. У процесі пізнавальної діяльності метод передбачає послідовність дій на основі чітко окресленого плану. У дисциплінах політологічного циклу до методів, що застосовують на емпіричному й теоретичному рівнях досліджень, відносять, як правило, абстрагування, аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, моделювання та ін. Абстрагування (від латинського терміну *abstrahere*, що означає відволікання) - це уявне відвернення від неістотних, другорядних ознак предметів і явищ, зв'язків і відношень між ними та виділення декількох сторін, які цікавлять дослідника. Абстракція являє собою одну з таких сторін, форм пізнання, коли відбувається перехід від почуттєвого сприймання до уявного образу. Іноді абстраговані властивості і відношення пов'язуються з відомими класами об'єктів («політикум», «феодалі», «держави»). У інших випадках вони уявляються ізольовано від тих предметів, з якими вони дійсно нерозривно пов'язані («корисність», «доцільність», «моральність»).

Абстракція виокремлює з явища якусь одну певну сторону у «чистому вигляді», тобто у такому вигляді, в якому вона насправді не існує. Наприклад, не буває «явища» чи «закону» взагалі, існують конкретні закони і явища. Але без введення абстрактного поняття «явище» дослідник не здатний глибоко зрозуміти будь-яке конкретне явище. Процес абстрагування проходить два етапи. На першому етапі проходить виокремлення суттєвого в явищах і встановлення незалежності або слабкої залежності досліджуваних явищ від певних факторів (якщо об'єкт А не залежить безпосередньо від фактора Б, то можна відволіктися від останнього як несуттєвого). Другий етап полягає у тому, що один об'єкт замінюється іншим, простішим, який виступає «моделлю» першого. Абстрагування може застосовуватися до реальних і абстрактних об'єктів (таких, що вже раніше пройшли

абстрагування). Багатоступеневе абстрагування призводить до абстракцій зростаючого ступеня узагальнення. Загалом у політичній науці можна виокремити такі види абстракцій:

- *ототожнення* - утворення понять шляхом об'єднання предметів, пов'язаних відношеннями типу рівності в особливий клас (відволікання від деяких індивідуальних властивостей предметів);
- *ізолювання* - виділення властивостей і відношень, нерозривно пов'язаних з предметами, і позначення їх певними назвами;
- *конструктивізації* - відволікання від невизначеності меж реальних об'єктів (зупиняється безперервний рух тощо);
- *актуальної нескінченності* - відволікання від незавершеності (і завершеності) процесу утворення нескінченної множини, від неможливості задати її повним переліком всіх елементів (така множина розглядається як існуюча);
- *потенційної здійсненності* - відволікання від реальних меж людських можливостей, зумовлених обмеженістю тривалості життя за часом та у просторі (нескінченність виступає вже як потенційно здійсненна).

Процеси абстрагування в системі логічного мислення тісно пов'язані з іншими методами дослідження і передусім з аналізом і синтезом.

Аналіз - це метод пізнання, який дає змогу поділити предмет на частини з метою його детального вивчення. **Синтез**, навпаки, є наслідком з'єднання окремих частин чи рис предмета в єдине ціле. Аналіз та синтез взаємопов'язані, вони являють собою єдність протилежностей. Залежно від рівня пізнання об'єкта та глибини проникнення в його сутність застосовуються аналіз і синтез різного роду. Прямий, або *емпіричний, аналіз і синтез* використовуються на стадії поверхового ознайомлення з об'єктом. При цьому здійснюється виділення окремих частин об'єкта, виявлення його властивостей, проводяться найпростіші вимірювання, фіксація безпосередніх даних, що лежать на поверхні. Цей вид аналізу і синтезу дає можливість пізнати явище, однак для проникнення в його сутність він недостатній. Зворотній, або *теоретичний, аналіз і синтез* використовуються для вивчення сутності досліджуваного явища. За цього операції аналізу і синтезу засновуються на деяких теоретичних міркуваннях, тобто припущеннях і причино-наслідкових зв'язках різноманітних явищ.

Найглибше проникнути в сутність об'єкта дає змогу *структурно-генетичний аналіз і синтез*. При цьому поглиблено вивчають причинно-наслідкові зв'язки. Вказаний тип аналізу і синтезу потребує виділення в складному явищі таких елементів, таких ланцюгів, які є центральними, головними, що сутнісно впливають на всі інші сторони об'єкта.

Індукція і дедукція. У наукових колах побутує думка, що справжня наука можлива лише на основі абстрактного мислення, послідовних міркувань дослідника у вигляді суджень і висновків. У наукових судженнях встановлюються зв'язки між предметами чи явищами або між їхніми певними ознаками. Шлях до судження проходить через безпосереднє сприйняття предметів чи явищ, а також їхніх зв'язків. У наукових висновках одне судження змінюється іншим: на основі вже існуючих висновків робляться нові. Існує два основні види висновків: індуктивні (індукція) і дедуктивні (дедукція). *Індукція* (від латинського *inductio* - наведення) являє собою

умовивід від часткового до загального, від окремих фактів до узагальнень, коли на основі знань про частини предметів класу робиться висновок про клас в цілому. Як метод дослідження індукції - це процес дослідного вивчення явищ, під час якого здійснюється перехід від окремих фактів до загальних положень. *Деду́кція* (від латинського *deductio* - виведення) - це такий умовивід, у якому висновок про деякий елемент множини робиться на основі знання загальних властивостей усієї множини. Дедуктивним у широкому розумінні вважається будь-який висновок взагалі, у більш специфічному і найбільш поширеному розумінні - доведення або виведення твердження (наслідку) з одного або кількох інших тверджень (посилань) на основі законів логіки, що мають достовірний характер. У випадку дедуктивного висновку результат міститься у посиланнях приховано, тому вони мають бути одержані на основі застосування методів логічного аналізу. Змістом деду́кції як методу пізнання є застосування загальних наукових положень при дослідженні конкретних явищ. Важливою передумовою деду́кції у практиці пізнання є зведення конкретних завдань до загальних і перехід від розв'язання завдання у загальному вигляді до окремих його варіантів.

Моделювання - непрямий, опосередкований метод наукового дослідження об'єктів пізнання (безпосереднє вивчення яких неможливе, ускладнене чи недоцільне), що ґрунтується на застосуванні моделі як засобу дослідження. Суть моделювання полягає в заміщенні досліджуваного об'єкта іншим, спеціально для цього створеним, наприклад, "ідеальні типи" політичного панування і лідерства у Макса Вебера". Під моделлю розуміють уявну або матеріально реалізовану систему, котра, відображаючи чи відтворюючи об'єкт дослідження, здатна замінити його так, що вона сама стає джерелом інформації про об'єкт пізнання. Моделі можуть бути фізичні, математичні, природні, достатньо адекватні явищу, процесу, які є предметом дослідження. Серед методів теоретичних досліджень передусім слід назвати історичний, логічний, системний, когнітивний, моделювання та ін.; методи системного аналізу, які передбачають вивчення складних об'єктів, систем в комплексі. До методів **теоретичного дослідження** слід також віднести:

- метод сходження від абстрактного до конкретного;
- метод ідеалізації;
- метод формалізації;
- аксіоматичний метод.

Сходження від абстрактного до конкретного є однією з форм наукового пізнання. За цим методом мислення бере свій початок від конкретного в дійсності до абстрактного в мисленні і від нього - до конкретного в мисленні. Метод ідеалізації - мисленеве конструювання об'єктів, яких немає в реальності, або які практично нездійсненні. Мета ідеалізації: позбавити реальні об'єкти деяких притаманних їм властивостей і наділити (мислено) ці об'єкти певними нереальними і гіпотетичними властивостями. При цьому мета досягається завдяки:

- багатоступеневому абстрагуванню;
- переходу думки до кінцевого випадку розвитку якоїсь властивості;
- простому абстрагуванню.

Формалізація - метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури в знаковій формі за допомогою штучних мов, наприклад, мовою математики.

Переваги формалізації:

- вона забезпечує узагальненість підходу до вирішення проблем;
- символіка надає стислості та чіткості фіксації значень;
- однозначність символіки (уникаємо багатозначності звичайної мови);
- дає змогу формувати знакові моделі об'єктів і замінювати вивчення реальних речей і процесів вивченням цих моделей.

Завдяки своїй специфічності, формалізація забезпечує узагальненість підходу до розв'язання пізнавальних проблем. Крім того, символіка штучної мови надає стислості й чіткості фіксації значень формалізованих об'єктів пізнання, надає однозначності розуміння їх структури (на відміну від двозначності при застосуванні звичайної мови). Формалізація, як правило, пов'язана із застосуванням математичного апарату. Як метод, формалізація зводить дослідження реальних змістових сторін об'єктів, властивостей і відношень до формального дослідження відповідних їм знаків (абстрактних об'єктів); широко застосовується при математичному моделюванні у багатьох галузях науки.

Серед значного розмаїття **загальнонаукових методів** окремо виділяють **історичний і логічний** методи дослідження, які дозволяють мисленево відтворити досліджуваний предмет у всій його об'єктивній конкретності, уявити і зрозуміти його в динаміці. За допомогою логічного методу дослідник, на основі опрацювання критичного аналізу і формулювання своїх пропозицій, розвиває існуючі теоретичні уявлення або висуває нові теоретичні припущення. **Історичний метод** надає можливості для всебічного дослідження явищ і подій у хронологічній послідовності, з метою відкриття їх внутрішніх зв'язків та закономірностей розвитку (Див.: Вонсович С.Г. Політологічний аналіз і прогноз. - С.37).

Загальнонауковий статус мають математичні (тобто кількісного вивчення процесів і явищ) і, зокрема, аксіоматичний, статистичний, а також системно-структурні, кібернетичні, теоретико - інформаційні методи досліджень. Математичні методи важливого значення набувають при обробці матеріалів дослідження.

Аксіоматичний метод - це засіб побудови наукової теорії, в якому без доведення приймаються деякі твердження (аксіоми), а потім використовуються для доведення інших тверджень (теорем) за логічними правилами.

Отже, перед студентами розкриваються широкі можливості для використання необхідних і доцільних методів у науковому дослідженні, починаючи з реферативних робіт і продовжуючи науковий пошук у різновидах кваліфікаційних доробок.

Застосування аналітичних прийомів у написанні курсової роботи

Виконання невеликих за обсягом творчих письмових завдань з дисциплін політологічного циклу є безпосередньою підготовкою до складної аналітичної роботи. У рамках викладання різних політологічних дисциплін (у конкретному форматі це “Загальна теорія політики”, “Політичні системи і режими сучасності”,

“Прикладна політологія”, “Політологія” тощо) можна запропонувати широкий вибір тем для самостійних студентських досліджень. Доречно, у такому випадку, враховувати як особистісні вподобання студентів, так і їхній рівень загальної підготовки. За цього назва теми курсової роботи має бути лаконічною і точно відображати зміст. Зауважимо, що інтелектуально нескладні завдання зазвичай пов’язані з аналізом матеріальних об’єктів наукового спостереження. До даної категорії можна віднести політичних акторів, політичні інститути, політичні події, політичні рішення, політичні процеси і т.д. У якості прикладу тем, які вивчають матеріальні об’єкти світу політичного, можуть слугувати: “Партії як провідні гравці політичного поля” або “Суб’єкти політичної системи”, “Актори світової політики”, “Держава як політичний інститут” тощо.

Складнішими є завдання, що орієнтують студентів на аналіз знань теорії політики, зокрема таких, як концепції, теорії, ідеології, цінності і вірування, наприклад, “Концепція поліархії Р.Дала”, “Постмодерністські теорії політичних систем”, “Поняття “політичного” у К.Шміта і Х.Арендт”, “Сучасні політичні ідеології”. Більш складні завдання передбачають поєднання у рамках одного дослідження предметних і концептуальних характеристик об’єкта наукового спостереження, наприклад, “Український консерватизм у темпоральному вимірі”, “Націоналізм як чинник світової політики”, “А.Гітлер: політичний портрет”, “Президентський цезаризм та його прояви у політиці”. Обсяг таких творчих завдань може сягати до 30 друкованих сторінок.

Якими ж є основні *аналітичні характеристики* завдань? На початковій (2 курс) стадії навчання рівень вимог до наукових аспектів студентських робіт, як правило, є обмеженим. Однак завдання, що виконуються з тематики навчальних курсів, мають відповідати професійним критеріям. Залежно від підготовки, студенти можуть знайомитися з аналітичними прийомами та впроваджувати до власного арсеналу поступово або поєднуючи їх в межах одного завдання. До аналітичних прийомів можна віднести:

1) **Змістовний аналіз**, який передбачає установку на розгляд співвідношення між різними типами політичних, історичних подій, політичними, нормативними, історичними документами або їхніми частинами. **Аналітичний розгляд** проблематики включає обґрунтування вагомості події або документа, а також пропозицій, міркувань щодо перспектив розвитку ситуації, пов’язаної з об’єктом дослідження. **Аналітична інформація** – осмислені відомості, набуті студентом з оцінених, витлумачених і співвіднесених фактів, викладених таким чином, що чітко видно їх значення про вирішення конкретного поточного завдання аналітики (телебачення, Інтернет, радіо, друковані матеріали). Приміром, студентам може бути запропоновано розглянути різні аспекти перебігу політичних процесів світової кризи і зробити висновки щодо можливих наслідків для політико-економічного розвитку України, або української економіки, стабільності-нестабільності (змінюваності) політичного режиму тощо.

2) **Причинно - наслідковий аналіз** передбачає формулювання і поступовий виклад суджень, роздумів щодо причин конкретної події. Наприклад, причини поразки Української національної революції 1917-1921 рр., причини тоталітарної трансформації СРСР і формування соціалістичного блоку.

3) *Аргументація* передбачає доказ або спростування окремих положень. Як правило, аргументи викладають у зв'язку із розглядом нормативних тверджень і опираються на докази і приклади. Зокрема, можна дати завдання, що включає перелік аргументів щодо підтримки (або проти) проведення політичних акцій різного рівня, приміром, проти війни в Афганістані чи у В'єтнамі за авторитарної системи і демократичної, або проти “ворогів вождя, народу” за тоталітаризму.

4) *Ігасифікація* (термін запозичений нами у К.П.Боришполець – Г.В.) передбачає якісно – кількісне визначення параметрів системи класифікації соціальних чи інших об'єктів – типів етнічних спільнот, релігійних конфесій, які мешкають у конкретній країні, типології політичних партій в Україні та їх регіональне представництво; історичні різновиди політичних режимів, типи політичних систем тощо.

5) *Оцінювання взаємодії* передбачає опис того, як політичні феномени пов'язані між собою функціонально. Приміром, як особистісні якості лідера впливають на пріоритети виборців за різного типу політичних систем і політичних культур, або як відбувається процес прийняття рішень на рівні найвищих органів законодавчої і виконавчої влад у США, Великої Британії, Україні.

6) *Розгорнуте визначення*, що передбачає формулювання основних змістовних характеристик концепції, терміна або виразу, які залучені до політичного лексикону. Такими поняттями на навчальних заняттях (лекціях, семінарах, колоквиумах та ін..) можуть слугувати розгорнуте визначення, приміром, влади, демократії, тоталітаризму, олігархічної демократії, соціалізму, капіталізму і т.д.

7) *Порівняння*, яке передбачає якісно – кількісне визначення подібностей і відмінностей між політичними акторами, артефактами політики, інститутами, системами, подіями у контексті часу. Прийоми порівняння можуть бути використані у темах, що логічно передбачають використання порівнянь або містять порівняння об'єктів політики у назві теми, наприклад, “Тоталітарні режими ХХ століття: Євразійська модель”, “Моделі політичних режимів в Україні: 1917-2012 рр.: спільне, відмінне, особливе” тощо.

Розвиток навичок прикладного вивчення політичних ситуацій і процесів, а також послідовне напрацювання форм документального подання результатів дослідження відбувається також у ході методичних роз'яснень стосовно загальних характеристик дослідницького процесу. Тому на вступному занятті доцільно провести панорамний огляд стану сучасних наукових досліджень політики і політичних процесів у країнознавчому і міжнародному вимірах; запропонувати студентам висловити власні міркування щодо перспективних сфер прикладання інтелектуальних зусиль. За цього доречно звернути увагу на те, що процес політичного дослідження в узагальненому вигляді полягає у постановці проблеми (гіпотези), зібранні і систематизації інформації (факти, феномени та ін. дані тощо), її аналізу і окресленні висновків. Увесь дослідницький цикл може бути поданий як модель у такому форматі: *Гіпотези – Докази – Висновки – Знання*.

Гіпотеза (грецьк. – базис, основа, передбачення), на відміну від аксіоми, є смисловим узагальненням, яке можна перевірити (вірифікувати). Гіпотеза підтверджує очікуване співвідношення між залежними змінними (подія, явище, яке потребує пояснення) і незалежними змінними (подія, що є або вважається причиною і явище, що лежить у її основі).

Докази — система обґрунтування гіпотези про зв'язки залежних і незалежних змінних. Сучасні дослідження виокремлюють якісні і кількісні докази. До якісних доказів відносять суб'єктивні або авторські судження (якісні дані), зазвичай, це результати інтерв'ю, спостережень або висловлювань експертів. Зміст кількісних доказів утворюють предметні або числові дані (кількісні дані) як результати статистичних оглядів, опитувань громадської думки або прикладного експеримента.

Висновки — твердження, сформульовані автором стосовно зв'язку між гіпотезою і доказом за констатації основних характеристик такого зв'язку. Висновки, як правило, спираються на докази, що засновуються на різноманітних видах аргументації автора. Зокрема, виділяють аргументацію, засновану на віруваннях, фактах, поширених судженнях, чутках, кількісних даних, статистиці (офіційній і неофіційній), експертних висновках (у т.ч. незалежних), конкретних прикладах.

Досвід переконливо засвідчує, що, без врахування особливостей аналітичних прийомів-засобів результати навчальної наукової роботи не можуть претендувати на об'єктивність і адекватність відображення картини реального світу. Тому доцільним є досягнення студентами не лише відображення у своїй науковій роботі чисто змістовних моментів, які приковують їх увагу, є їх інтересом, але й адекватно застосовувати аналітичні прийоми-засоби і бути послідовними у проведенні наукового дослідження.

Розділ 3. Вимоги до курсових робіт.

Як було вже зазначено, курсова робота є одним із видів наукової роботи, самостійним навчально-науковим дослідженням студента, виконується на кожному курсі з певної дисципліни. Виконання курсової роботи має за мету дати студентам навички проведення наукового дослідження, розвинути у них навички творчої самостійної роботи, оволодіння загальнонауковими і спеціальними методами сучасних наукових досліджень, поглибленим вивченням будь-якого питання, теми навчальної дисципліни (Див.: “Положення про курсову роботу”, с.169). Також курсова робота, як кваліфікаційне дослідження, повинна відповідати таким вимогам:

- бути виконаною на достатньому теоретичному рівні;
- зміст роботи повинен відповідати темі;
- виклад тексту роботи повинен відповідати плану і не повинен зводитися до набору непов'язаних між собою окремих положень, фактів;
- при написанні тексту потрібно звернути увагу на стиль викладу: не використовувати довгих, заплутаних речень; не користуватись надто часто вживаними, мало інформаційними штампами; намагатися викладати думки просто і образно; абзаци не повинні складатися із одного речення;
- включати аналіз не лише теоретичного, але й емпіричного матеріалу;
- усі використовувані в тексті таблиці, схеми, графіки, діаграми повинні обов'язково мати відповідні коментарі і мають бути проаналізовані (якщо такого аналізу немає, то наведені наочні засоби не тільки не зараховуються

- рецензентом в актив роботи, а й відносяться в пасив, через що оцінка знижується за невміння подати досліджуваний матеріал);
- ґрунтується на результатах самостійного дослідження, якщо цього вимагає тема;
 - мати обов'язкові самостійні висновки після кожного розділу і загальні висновки роботи;
 - мати необхідний обсяг (з політологічних дисциплін – 25-30 с.);
 - бути оформленою за стандартом і виконаною у зазначені терміни. (Див.: там само. - С. 170-171).

Розділ 4. Вибір теми курсової роботи, її структура та оформлення.

Згідно з Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України та “Положення про курсову роботу”, при виборі теми студент повинен враховувати:

- її актуальність;
- пізнавальний інтерес до неї;
- можливість подальшого глибшого дослідження проблеми (написання дипломної або магістерської роботи).

Виконання курсової роботи має сприяти поглибленому засвоєнню лекційного курсу і здобуття навичок у галузі вирішення практичних завдань. Це потребує від студента не тільки знань загальної і спеціальної літератури з теми, а й умінь проводити політологічні, експертні та інші дослідження, пов'язувати питання теорії з практикою, робити узагальнення, формувати висновки та пропозиції з досліджуваної проблеми.

Тематика курсових робіт має відповідати завданням вивчення навчальної дисципліни і підготовки фахівців відповідного профілю, передбаченого державним стандартом; відповідати сучасному рівню розвитку історичної і політичної науки і досвіду педагогічної діяльності, тісно пов'язуватися з практичними потребами політичного часу.

Теми курсових робіт з навчальних дисциплін затверджується кафедрою політології і соціології; затверджений тематичний перелік зберігається на кафедрі; періодично тематика курсових оновлюється. Студентам надається право вільного вибору однієї теми із затвердженого переліку.

Попередньо студенти мають бути ознайомлені з вимогами до курсових робіт.

Процес виконання курсової роботи забезпечується необхідними джерелами і літературою, (у т.ч. навчальною, методичною і довідковою), технічними та іншими навчально – допоміжними засобами (підручники, посібники, Інтернет – ресурси тощо). За цього, власне, процес поділяється на декілька етапів, а саме: **підготовчого, робочого і завершального**, що загалом включає:

- вибір теми курсової роботи;
- підготовка до написання курсової роботи;
- складання плану;
- формування тексту;
- оформлення роботи;

- захист курсової роботи.

Зокрема, на підготовчому етапі студент:

- визначає мету, завдання, структуру і методи дослідження;
- здійснює пошук теоретичної і емпіричної інформації та визначає її обсяг;
- ретельно систематизує відібраний матеріал, вивчає його і готує коротку історіографію проблеми дослідження;
- складає план курсової роботи.

На робочому етапі студент:

- пише чорновий варіант роботи і висловлює свою думку з визначених питань;
- працює над висновками з кожного параграфу та розділу;
- оформляє науково – довідковий апарат роботи (наскрізні посилання, список літератури).

На завершальному етапі студент:

- виправляє роботу відповідно до зауважень наукового керівника;
- пише остаточний варіант роботи із врахуванням вимог наукового оформлення;
- подає роботу науковому керівнику на відгук (рецензію);
- здає курсову роботу на захист.

Процес роботи вибудовується відповідно до календарного плану:

- останній місяць семестру, який передує за навчальним планом курсовій роботі – вибір теми курсової роботи і її попереднє обговорення з керівником;
- перший місяць семестру – пошук, підбір, систематизація і аналіз матеріалів з теми курсової роботи, складання плану і обговорення його з керівником;
- другий місяць семестру: написання чернеткового варіанту;
- третій місяць семестру: написання остаточного варіанту курсової роботи;
- четвертий місяць семестру: подання роботи на відгук науковому керівникові та її захист (Див.: “Нормативні матеріали...”, с. 171-172).

Залежно від індивідуальних особливостей студента, рівня його теоретичної підготовки і загальної культури дослідження, робота може бути виконана й у коротші терміни.

Активна робота з вибору теми починається зі співпраці студентів і викладачів - наукових керівників. Доцільно при цьому врахувати актуальність теми для об'єкту дослідження, професійні інтереси студента й напрямок науково-дослідницької роботи, якщо він вже визначився раніше.

Вибираючи курсову роботу з тематики, запропонованої кафедрою, студент повинен орієнтуватись у тому, щоб дослідження, здійснене в процесі розробки курсової роботи, можливо було продовжити у подальших наукових пошуках.

Назва курсової роботи має бути лаконічною, відповідати обраній спеціальності та суті дослідження. Виходячи з цього, назви курсових робіт можуть починатись зі слів “Обґрунтування”, “Аналіз” тощо.

Вибрана тема погоджуються з науковим керівником і затверджується на кафедрі політології і соціології. Зміна теми курсової роботи допускається у виняткових

випадках за обґрунтованим клопотанням самого студента або за ініціативою наукового керівника.

Варто зазначити, що важливу роль як для самого студента, його творчого зростання і самоствердження, так і для корегування змісту роботи, “вивіреності” її тексту відіграє можливість **апробації** тексту курсового дослідження. З цією метою можна порекомендувати студентам, відповідно після консультації з науковим керівником або викладачем, включати повідомлення, доповіді, реферати з теми свого наукового дослідження до виступів на семінарських заняттях (за умови, якщо такі види роботи є доцільними на відповідному семінарі).

Серед можливих видів апробації наукового дослідження можна виділити:

- активну участь студентів у наукових, науково-практичних конференціях університету, факультету (факультетів);
- публікації досліджень у студентських наукових виданнях (наприклад, “Політія”), мас-медіа;
- участь у проблемних дискусіях, роботі “круглих столів” тощо.

Зрозуміло, що ефективна апробація окремих положень курсової роботи у підсумку впливає на загальну оцінку дослідження.

Структура роботи.

Основна частина курсової роботи включає такі обов’язкові елементи:

- Титульний аркуш;
- зміст;
- вступ;
- основну частину;
- висновки;
- список літератури;
- додатки (якщо потрібно).

Зазначені структурні елементи потрібно розміщувати в роботі у поданій послідовності.

Титульний аркуш містить найменування міністерства, якому підпорядкований навчальний заклад, назву ВНЗ, назву кафедри, де виконана робота; курс, групу, факультет, прізвище, ім’я, по батькові автора; науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника, місто і рік виконання роботи. На титульному аркуші зазначається дата здачі і захисту, оцінка з підписом наукового керівника. Титульний аркуш не нумерується.

Зміст.

Після титульного аркуша розташовується зміст (аркуш не нумерується), в якому містяться назви розділів і параграфів та вказуються сторінки (інтервал 1,5). Вимоги до змісту:

- теми кожного розділу однакові за важливістю, а самі розділи – приблизно однакові за обсягом;
- теми і зміст окремих розділів не повинні “накладатися”;
- жоден із пунктів плану не може повторювати назви роботи.

Взірєць оформлення змісту курсової роботи подано у додатках (Див.: додаток Л).

Вступ. У вступі визначається і обґрунтовується **актуальність** вибраної теми, дається характеристика сучасного стану досліджуваної проблеми, чітко

формулюється **мета і завдання роботи, об'єкт і предмет дослідження**. У ньому варто також звернути увагу на рівень розробленості теми у вітчизняній та зарубіжній літературі. **Мета** роботи охоплює весь процес дослідження наукової проблеми і має бути пов'язаною з конкретними завданнями, розв'язання забезпечує реалізацію задуму курсового проекту. **Завдання**, як правило, формулюються у вигляді переліку: *вивчити, описати, встановити, з'ясувати, довести*, тощо. Розв'язання поставлених завдань становить зміст розділів курсової роботи.

Об'єкт і предмет дослідження відіграють важливу роль у дослідженні. **Об'єкт** – це явище або процес, який породжує проблемну ситуацію, творить її дискурс. **Предмет** – це аспект об'єкта, який безпосередньо пов'язаний з проблемною ситуацією і відображає тему дослідження.

Особливо важливим пунктом дослідження, що міститься у **вступі**, є вибір методів, за допомогою яких вивчається, збирається, аналізується матеріал. Прикладом та методологічною основою курсової роботи слугують праці значних дослідників, класиків політичної, філософської, соціологічної, історичної думки, їх твори з близьких проблем. Студент повинен самостійно обґрунтовувати застосування теоретичних та емпіричних методів у своїй роботі.

У вступі також подається **огляд літератури (ступінь опрацювання проблеми)** за темою курсової роботи, який, по-перше, демонструє обізнаність автора у вибраній темі; по-друге, дозволяє охарактеризувати історію розвитку досліджень даної теми і наявну базу знань. При цьому недостатньо вказати перелік опублікованої літератури з анотацією кожного видання. Слід проаналізувати, на скільки глибоко досліджувалася дана тема у фундаментальних та інших працях; систематизувати найважливіші положення, виявити питання, що не отримали відповіді у попередніх дослідженнях та логічно пов'язати їх із завданням виконуваної роботи.

В **основній частині** викладаються відомості про предмет дослідження. Вона складається з розділів і параграфів, або лише з параграфів. Їх зміст розкривається у логічній послідовності. Спочатку аналізується теоретико-методологічні аспекти проблеми, закономірності розвитку досліджуваних явищ і принципи функціонування. Основна частина завершується узагальненням і рекомендаціями.

Висновки містять короткі підсумки дослідження, встановлюється чи досягнуто мети і завдань роботи через співставлення висновків з завданнями дослідження. Якщо виявиться, що завдання, яке сформульовано у вступі не розв'язано, то потрібно або його розв'язати або ж виключити завдання. У висновках у стислій формі додається оцінка одержаних результатів, можливі сфери їх застосування. Висновки поміщають безпосередньо після основної частини, починаючи з нової сторінки.

Мета курсової роботи – це кінцевий результат дослідження, який передбачає розв'язання визначеної проблеми; **завдання** – це певні етапи досягнення цього результату.

При визначенні **об'єкта і предмета** дослідження слід виходити з того, що **об'єкт** є ширшим, ніж **предмет**. Якщо об'єкт дає відповідь на питання “що досліджується”, то предмет визначає окремі аспекти аналізу досліджуваної проблеми.

Бажано у вступі описати методи дослідження, які використовуються у процесі роботи над темою.

Вступ до курсової роботи виражає основну думку праці, той основний висновок або висновки, який зробив автор у процесі роботи і які він обґрунтує і висвітлить в основній частині дослідження. Рекомендований обсяг – до трьох сторінок.

У рамках **основної частини курсової роботи** (рекомендований обсяг – 20 - 25 сторінок друкованого тексту) її виконавець повинен і виконати завдання, визначені у вступі, і досягти поставленої мети дослідження. Основна частина має включати 2 (інколи, якщо у цьому є потреба -3) самостійні, але взаємопов'язані розділи, у яких розкриваються основні положення теми курсової роботи.

Перший розділ присвячується теоретико – методологічним аспектам досліджуваної проблеми. **Другий** - має теоретико – практичний характер. Розділи поділяються на параграфи. Усі розділи повинні бути логічно пов'язаними між собою і закінчуватися авторськими висновками.

Теоретичні положення й методичні підходи є основою для аналізу первинних матеріалів або статистичної інформації. Висновки і рекомендації засновуються на результатах аналізу. Рекомендації можуть торкатися також теоретико – методологічних основ, понятійного апарату й інструментарію дослідження. У залежності від особливостей досліджуваної проблеми, застосовують методи наукового дослідження, про які йшла мова у попередніх темах. Кожен розділ чи підрозділ (параграф) повинен мати таку схему: короткий вступ, факти та їх опис, проведення дослідження на основі обраного наукового методологічного апарату, підведення підсумків. Висновки повинні нести особисту думку автора до вже відомого матеріалу як результату проведеного дослідження.

Загальні **висновки**, які завершують курсову роботу, мають відображати кінцеві результати наукового дослідження студента. Вони являють собою коротке резюме з усього змісту курсової роботи, що показує, якою мірою вирішено завдання й досягнуто мети, сформульованої у вступі. У висновках можуть подаватися й практичні рекомендації щодо розглянутих і вирішених у роботі завдань; визначатися ще не опрацьовані питання, що охоплюються даною темою і пояснити, чому вони не розглянуті у роботі.

Текст висновків може поділятися на пункти. Рекомендований обсяг – 2-3 сторінки друкованого тексту.

Невід'ємною частиною курсової роботи є **список дійсно використаних літературних джерел** та інших матеріалів. У кількісному відношенні це становить не менше 25 – 30 назв публікацій. Список включає перелік усіх джерел, використаних у процесі написання роботи. Він складається у такій послідовності: спочатку наводяться державні та урядові документи, міжнародні угоди, потім – за алфавітом перших літер прізвищ авторів або за назвами робіт зазначаються монографії, брошури, статистичні довідники, статті з журналів і газет. Список використаної літератури необхідно робити за усталеною формою. Для книжки це – прізвище та ініціали автора, повна назва книги, місце видання, назва видавництва та рік видання. Для журнальних та газетних статей – прізвище та ініціали автора, повна назва статті, назва журналу (газети), рік видання, місце видання або дата виходу газети. Матеріали, використані з Інтернету, повинні мати повне презентування з вказівкою на Інтернет - ресурс і шлях його пошуку.

Зразок оформлення списку використаних джерел і літератури наведено у додатках.

Окремі частини тексту, що мають самостійне значення (розрахунки, таблиці, схеми, ілюстрації, світлини), можуть бути вміщені у додатках.

Оформлення списку використаних джерел. Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, що містить бібліографічні описи використаних у дослідженні джерел і подається після висновків.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим (архівним, електронним тощо) твором або виписують із каталогів і бібліографічних покажчиків без пропусків будь-яких елементів, недоцільних скорочень тощо.

Джерела розміщують одним із таких способів:

- 1) у порядку появи посилань у тексті (вважається найбільш зручним для користування та рекомендований при написанні дисертацій і монографій);
- 2) в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків.

Відомості про джерела, внесені до списку, варто подавати відповідно до вимог міждержавних і державного стандартів із обов'язковим наведенням назв праць.

Додатки. Додатки оформлюють як продовження основного дослідження, на наступних сторінках; інколи подають у вигляді окремої частини або книги (до дисертації, бакалаврської, курсової чи магістерської робіт).

Кожен додаток починається із нової сторінки. Найчастіше додаток має свій заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту на сторінці. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується „Додаток”, кожен наступний додаток позначається послідовно літерами української абетки за винятком: *Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь*. Наприклад, *додаток А, додаток Б* і т.д.

При оформленні додатків окремою частиною (книгою) на титульному аркуші зазначають вихідні дані, а під назвою друкують великими літерами слово „ДОДАТКИ”.

Текст кожного додатка при необхідності може поділятися на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка, наприклад: *А.2 – другий розділ додатка А, В. 2.1 – перший підрозділ другого розділу додатка В.*

Подібним чином нумеруються ілюстрації, таблиці та формули, розміщені у додатках. Наприклад: *рис. А.1.1 – перший рисунок першого розділу додатка А.*

(Див.: ДСТУ 3008 – 95. Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення). Всі аркуші роботи і додатків акуратно підшиваються (брошуруються) в теку і переплітаються.

Оформлення курсової роботи. Оформлення курсової роботи здійснюється згідно з національним державним стандартом України ДСТУ 3008-95 “Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення” та ДСТУ 3582 – 97. Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила //Див.: Нормативні матеріали з навчально-методичної роботи... С.175 -176.

Не відповідність в оформленні курсової роботи встановленим вимогам може суттєво вплинути на остаточну оцінку роботи, а через значні відхилення робота може бути взагалі недопущена до захисту. Тому її оформленню приділяють особливу увагу.

Текст та заголовки. Текст друкують з однієї сторони стандартного аркуша білого паперу формату А4 (210×297 мм); комп'ютерний набір – 14 кегль, 1,5 інтервали, шрифт Times New Roman; абзацний відступ – 1,25; вирівнювання тексту – за шириною; розмір берегів (полів): ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм. Допускається розміщувати таблиці та інші ілюстративні матеріали на аркушах формату А3 (не більше 40 рядків на сторінку).

Обсяг тексту курсової роботи з політологічних дисциплін становить 25 – 30 друкованих сторінок (без наукового апарату).

Дотримання студентом усіх вимог до оформлення курсової роботи сприяє вихованню в нього належного стилю роботи, формує вимогливість до себе, прищеплює певні навички до проведення наукового дослідження, що буде йому корисним під час виконання дипломної роботи.

Кожний структурний елемент змісту роботи починається з нової сторінки. Найменування структурних елементів треба розташовувати по центру рядка, без підкреслення, відділяючи від тексту трьома міжрядковими інтервалами.

Розділ 5 . Робота над текстом наукового дослідження.

Робота над текстом має надзвичайно важливе теоретико-методологічне і пізнавальне значення і має свої особливості. Зокрема, у час інформаційних сплесків та обмінів, глобалізації багатьох царин знань з'являється постійна спокуса запозичення, легкого впровадження в мову іноземної лексики без належного обґрунтування її семантичної чи функціональної доцільності. Безперечно, духовно-культурний розвиток і наукові взаємовпливи потребують певної інтернаціоналізації понять. Адже сьогодні важко уявити деякі сфери без термінів закордонного походження, як от: *політологія, комеморація, наратив, кліважі, ідеологія, “цивільне” суспільство, імператив І.Канта, політія, олігархія, поліархія, демократія, тоталітаризм, охлократія, пропорція* тощо. Можна простежити і „подвійне життя” та використання кількох варіантів одного значення (чужомовного та рідного): *бібліотека – книгосховище, резолюція – рішення, інкримінувати – звинувачувати, артикулювати – виражати, релятивний – відносний, релевантний – істотний, доречний, рецепція – сприйняття, компонент – складник, складова частина; резон – достатня підстава; імператив – наказовий спосіб, веління, наказ і т.д.*

Але звикаючи до запозичених іншомовних артефактів, над смислом і походженням яких часто навіть не задумуємося, ми збіднюємо і знецінюємо свою мову й мислення. Повсюди, а надто в науковому тексті, все міцніше вкорінюються *паритети, конверсії, дистрибуції, бартери, кворуми, дискурси, концепти, форуми, презентації, резервації, модифікації, трансформації, актуалізації, акцентуації і т.д.* Речення можна продовжувати дієсловами та прикметниками „розумного” звучання: *функціонувати, апробувати, ігнорувати, диверсифікувати, детермінувати, лімітувати, ординарний, ексклюзивний, кардинальний, індиферентний, казуїстичний* тощо. Очевидно, ці слова мають відповідники рідною мовою, тільки часто здається, ніби „іноземне виконання” виглядає мудрішим, загадковішим. Насправді, запозичена термінологія без чіткого мотиву і загально визнаного розуміння лише ускладнює текст і затуманює суть.

У науковому спілкуванні трапляється чимало слів-паразитів, які затіняють основну думку, відволікають від серйозного і глибокого сприйняття тексту. Польський дослідник Я. Парандовський зауважував: „Роздувати власний авторитет за допомогою ускладненого словника – давній прийом порожніх голів, жвавих пер і просто невігласів. Доля поводить з ними, як мачуха: мало того, що виставляє на посміховисько за претензійне зловживання іноземними словами, вона ще постійно влаштовує їм пастки зі слів і термінів, які вони погано розуміють” (Див. : Парандовський Я. Алхімія слова. – К., 1991. – С. 244-245). “Рецепти” мовної та логічної ясності занотовані в дослідженні українського мовознавця П. О. Селегія, який радить на лексичному рівні вживати загальновідомі слова, уникати двозначності, обходитися без запозичень там, де можна скористатися питомим словом; на морфологічному рівні - не нагромаджувати по кілька іменників, надто в родовому відмінку, не витісняти дієслова віддієслівними іменниками, домірно вживати різні частини мови; на синтаксичному рівні – не розтягувати занадто фрази, не розривати думку довгими вставками, обмежувати кількість підрядних речень, не захоплюватися пасивними зворотами, дотримуватися природного порядку слів; на композиційному – не порушувати послідовності викладу, не переставляти думки, обмірковувати поділ на абзаци тощо (Див. : Селігей П. О. Науковий жаргон: основні ознаки та причини появи. - К., 2003. – С. 49-50).

Текст наукового дослідження має ділитися на пропорційні, логічні, внутрішньо завершені частини (розділи, підрозділи, пункти, параграфи, абзаци).

Перехід від одного **абзацу** до іншого означає перехід до нової думки. Іноді абзац може складатися з одного речення, якщо йому надають особливого значення.

Роль цитування. В політологічних дослідженнях часто використовуються **цитати** – дослівні уривки з використаних джерел, щоб за їхньою допомогою обґрунтувати, підтвердити або доповнити власну думку.

Текст цитати береться у лапки і наводиться без жодних змін, зі збереженням особливостей авторського написання, зокрема орфографії, пунктуації і шрифтових виділень. Якщо доводиться цитувати не все речення, а лише окремі слова чи фрази (за умови, що думка автора не буде спотворена), то такі вислови беруться в лапки, пропуск позначається трьома крапками, вказується джерело, звідки запозичена думка.

При цитуванні та переказі джерел найчастіше використовуються такі словосполучення: *Автор писав / пише: „...”*; *Як твердив / твердить...;* *Згідно з уявленням...;* *За словами...;* *На думку...;* *Як справедливо зазначив / зазначає...;* *Учений так характеризує (описує, подає)...;* *Можна навести такі слова видатного вченого...;* *Автор наголошує на...;* *З точки зору автора...;* *Автор виділяє (пропонує, рекомендує, вважає, стверджує, підкреслює)...” і т.д.*

Цитати мають подаватися лише з першоджерел, а не з праць інших авторів. Проте, коли першоджерело недоступне, можна скористатися цитатою, опублікованою в іншому виданні; тоді перед бібліографічним джерелом вказується: „цитується за:” або „цит. за...”.

Якщо автор дослідження робить у чужій цитаті певні виділення (курсив, розрядка, жирний шрифт тощо), аби акцентувати увагу на певному понятті чи фразі, то в дужках робиться відповідне застереження, вказуючи власні ініціали. Наприклад, *(виділено мною. – Г. В.), (курсив наш. – Г. В., В.Н.), (підкреслено мною. – Г.В.)* і т.д. Подібні позначення доречні при власному переказі тексту з іншої мови, якщо такого перекладу не існує чи

він не збігається із уже відомим (*переклад наш. – Г.В., В.Н.*). Доцільно подавати перекази текстів інших авторів, максимально точно дотримуючись їхнього викладу, не допускаючи викривлення думок.

Кожна цитата неодмінно супроводжується посиланням на використане джерело. Недотримання цієї обов'язкової умови веде до плагіату. Автори англomовного ресурсу “Turnitin” вважають, що до плагіату можна віднести:

- запозичення ідеї або слів іншої людини і видати їх за власні;
 - використання результатів роботи іншого автора без зазначення джерела, звідки вони були взяті;
 - повне або часткове запозичення роботи як власної;
- У навчальних закладах він може розглядатися як:
- офіційно не підтверджена домовленість між щонайменше двома студентами, наслідком якої є виконання однакових, або майже однакових робіт;
 - **фальсифікація** — зміст завдань (статистичні показники, хронологічні події, дати), вигаданий або невірно вказаний як результат власної роботи;
 - **реплікація** — коли студент здає однакову, або майже однакову роботу декілька разів для підняття власного академічного рейтингу;
 - використання недозволених допоміжних матеріалів (“шпаргалок” – Г.В) під час іспитів;
 - отримання копії екзаменаційних завдань;
 - спілкування з іншими студентами під час іспитів для розв'язання завдань;
 - подання себе під іменем іншого студента на іспитах. //Див.: <http://www.turnitin.com/>

Якщо текст дослідження перевантажений цитатами і суцільними посиланнями на авторитетів, то виникає підозра у відсутності авторських міркувань і знань самого дослідника; робота набуває характеру компіляції, перетворюється на „дайджест” чи хрестоматію „розумних ідей” попередників.

Засоби текстового зв'язку. Для вираження тієї чи іншої мовленнєвої функції використовуються різні мовні засоби. Часто в науковому тексті вони виконують роль кліше, якими зручно користуватися при конструюванні тієї чи іншої думки.

Послідовність викладу можна передати такими словосполученнями: *по-перше, по-друге, по-третьє; з одного боку, з іншого боку; насамперед, передусім, спочатку; також, тепер, даної, водночас; нарешті, на закінчення, наостанку.*

Ступінь вірогідності повідомлення: *очевидно, безумовно, без сумніву, безперечно, напевне, певно, певна річ, звичайно, (як) відомо, мабуть.*

Послідовність у часі: *спочатку, потім, тепер, насамперед, перш ніж, після того як, одночасно, наприкінці.*

Причина і наслідок, умова і наслідок: *оскільки, тому, відтак, таким чином, отже, внаслідок, в результаті, поза як; завдяки тому, що; у зв'язку з тим, що; через те, що; зважаючи на те, що, з огляду на те, що; з огляду на викладене вище; це залежить від того, що.*

Зіставлення, протиставлення: *так само, як і; як., так і; проте, але, навпаки, в той самий час, однак, втім.*

Доповнення, уточнення: *водночас, зокрема, крім того, щоправда, наприклад, як-от, цебто, разом з тим, точніше, зауважимо.*

Узагальнення, висновок: *отже, таким чином, відтак, узагальнюючи сказане; з розглянутого можна зробити такі висновки; зважаючи на викладене вище, звідси, звідси висновок, підсумовуючи.*

Ілюстрація до сказаного: *наприклад, так, проілюструємо це на; наведемо (подамо) кілька прикладів, опишемо кілька випадків, коли.*

Перехід до нової думки: *перейдемо до..., ще одне..., розглянемо... тощо.*

Скорочення. Скороченню підлягають різні частини мови. Можливе використання як загальноприйнятих скорочень (наприклад, **до н. е.** – до нашої ери, **НДІ** – науково-дослідний інститут, **і т.д.** – і так далі, **див.** – дивись, **напр.** - наприклад), так і спеціальних, характерних для певної галузі (наприклад, *вид.* – видання, *техред* – технічний редактор). Варто обережно поставитися до тих скорочень, які відповідають різним словам (скажімо, **с.** – село, *секунда, сторінка (при цифрі); р.* – річка, *рік (при цифрі); ст.* – станція (при назві), *стаття, століття чи сторіччя (при цифрі).*

Існує кілька способів скорочення: усічення, видалення голосних (стягування), утворення абrevіатур. У разі усічення на місці скорочення ставиться крапка (наприклад, *гр.* – грецький, *ред.* – редактор, *тис.* – тисяча), а у випадку видалення голосних – не ставиться (наприклад, *млн* – мільйон).

У складних словах, що пишуться разом, скорочують або першу, або останню частину слова, та залишають перші літери слів, які утворюють складне слово. Наприклад: *дф* – діафільм, *мф* – мікрофіша. **Абревіація** (спосіб творення слів з початкових букв або звуків - абrevіатури) записується початковими літерами без крапок. Наприклад, *ІРА* – інформаційно-рекламне агентство, *ПС* – політична система, *ПР* – політичний режим, *ПП* – політична партія, *ВВВ* – Велика вітчизняна війна, *ДСВ* – Друга світова війна, *ТВД* – театр воєнних дій, *ВНЗ* - “вищий навчальний заклад” і виш- “вища школа” тощо.

Якщо у тексті курсової роботи використовуються маловідомі скорочення, то їх варто розшифрувати при першому згадуванні: записати повністю, а поряд у дужках вказати скорочену назву, яка вживатиметься надалі наприклад, *Північно – Атлантичний альянс (НАТО), Організація країн – експортерів нафти (ОПЕК), Всесвітній конгрес українців (ВКУ), Всесвітній конгрес прихильників миру (ВКПМ)* і т.д.

Для зручності та зрозумілості в науковій роботі після змісту подається список скорочень, у якому зазначені основні найуживаніші скорочення в тексті (скажімо, *Полис* – “*Политические исследования*”, *МЭиМО* – “*Мировая экономика и международные отношения*”, *США*: економіка, політика, ідеологія – *США: ЭПИ*; *ВФ* – “*Вопросы философии*”, *УІЖ* – “*Український історичний журнал*”, *ВДИ* – “*Вестник древней истории*”, *ВИ* – “*Вопросы истории*”, *УМ* – „*Україна молода*”, *ДТ* – „*Дзеркало тижня*”, *НЗ* – „*Наукові записки*” і т.ін.). Причому скорочення мають бути однаковими в усій роботі.

Перевірити написання скорочень можна за ДСТУ 3582-97 „Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові в бібліографічному описі” (затверджено наказом Держстандарту України 4 липня 1997 р. //http://lib.uccu.org.ua/doc/normativ/dstu3582-97.pdf).

Переноси тексту. При підготовці рукопису слід дотримуватися правил переносу відповідно до „Українського правопису” (К., 2004).

Найчастіше помилки трапляються у таких випадках, коли **не можна:**

1) переносити прізвища, залишаючи в кінці попереднього рядка ініціали (один ініціал) або умовні скорочення (*проф., акад.* тощо), які до них належать (*Т. Парсонс, а не Т. // Парсонс; акад. В. Смолій, а не акад. // В. Смолій*). Якщо імена, звання тощо подаються повністю, то прізвища (а також по батькові) можна переносити (*Тарас // Григорович Шевченко, академік Агатангел // Кримський*).

2) роз'єднувати умовні (графічні) скорочення на зразок *та ін., і т. д., вид-во, т-во* тощо.

3) відривати скорочені назви мір від цифр, до яких вони належать (*2005 р., а не 2005 // р.; 115 га, а не 115 // га; 20 куб. см, а не 20 куб. // см*). Якщо назви мір подаються повністю, то їх можна переносити (*1917 // рік, 115 // гектарів*).

4) Переносити в інший рядок граматичні закінчення, з'єднані з цифрами через дефіс (*2-й, а не 2- // й; 5-го, а не 5- // го; 10-му, а не 10- // му*);

5) розривати односкладові частини складноскорочених слів, зокрема ініціальні й комбіновані аббревіатури (*НАН України, АЕС, МАГАТЕ, НТШ*);

6) залишати біля попередньої букви м'який знак або апостроф;

7) розривати буквосполучення, яким передається на письмі один звук (*ра-джу, а не рад –жу; над-звичай-ний, а не на-дзвича-йний*);

8) відривати одну букву від кореня, префікса (*роз-вивати, а не ро-звивати*);

9) залишати на попередньому рядку або переносити на наступний одну букву (*опитування, а не о-питування*);

10) залишати в попередньому рядку одно-, дво- або трибуквений прийменник (**в, по, при**), з якого починається речення;

11) переносити в наступний рядок розділові знаки (крім тире), дужку або лапки, що заривають попередній рядок, а також залишати в попередньому рядку відкриту дужку або відкриті лапки.

Нумерація. Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків (малюнків), таблиць, формул подають у науковому тексті арабськими цифрами без знака №. Як правило, у курсових роботах нумерація сторінок проставляється у **правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці**.

Такі структурні частини курсових, бакалаврських, магістерських робіт, як *зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел* не мають порядкового номера. Нумерації підлягають розділи, підрозділи, пункти, підпункти. Номер розділу ставиться після слова „Розділ”, без крапки, назва розділу починається з нового рядка. Наприклад:

РОЗДІЛ І

ВЛАДА ЯК КАТЕГОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу: спочатку зазначається номер розділу, через крапку подається номер підрозділу, ставиться крапка (1.1. – перший підрозділ першого розділу), вказується назва підрозділу. *Наприклад: 1.1. Від повстання до революції.*

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається послідовно: з номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставиться крапка (*1.1.1. Науково-популярний реферат*). Пункт може не мати заголовка.

Ілюстрації і таблиці подаються у науковому тексті безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Якщо вони розміщені на окремих сторінках, то цю сторінку нумерують на загальних підставах.

Ілюстрації позначають словом „Рис.” або „Мал.” і нумерують послідовно в межах розділу за винятком ілюстрацій, наведених у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка (наприклад, Рис. 1.2 – другий рисунок першого розділу). Далі може вказуватися назва рисунка чи розміщуватися пояснювальний підпис.

Подібним чином нумеруються і таблиці; їхня назва подається вгорі над таблицею. Наприклад: *Таблиця 1.2. Зростання активності населення під час виборів.*

При перенесенні таблиці на іншу сторінку над іншими частинами вказують: „Продовж. табл.” і вказують її номер.

Таблиці. Цифровий матеріал, який використовується у науковому дослідженні, часто подається у вигляді таблиць. Над кожною таблицею вгорі вказується її назва (жирним шрифтом, симетрично до тексту). Заголовок кожної графи в таблиці має бути максимально коротким, кожен заголовок починається з великих літер. Висота рядків у таблицях – не менше 8 мм.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті. Якщо у таблиці велика кілька рядків, то її можна перенести на наступну сторінку, подавши вгорі назву.

Ілюстрації. У науковому тексті, зокрема в монографії, статті, дисертації, можуть використовуватися різні види ілюстрації: креслення, технічний рисунок, схема, фотографія, діаграма, графік.

Ілюстрація тісно пов'язана з текстом і відповідає йому. Назви ілюстрацій розміщують після їхніх номерів. За необхідності доповнюють пояснювальними даними – так званім підрисунковим підписом, що містить такі основні елементи:

- 1) найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом „Рис.” (Мал.);
- 2) порядковий номер ілюстрації, який вказується без знака номера арабськими цифрами (1.1);
- 3) тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із стислою характеристикою зображення;
- 4) експлікацію, яка не замінює загального найменування сюжету, а лише пояснює його; деталі позначаються цифрами, що виносять у підпис, супроводжуючи їх текстом.

Посилання на ілюстрації подаються в самому тексті наукового дослідження, при цьому вся назва не повторюється. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, розміщується посилання у вигляді виразу в круглих дужках: *(рис. 2. 1) або „як це видно з рис. 2.2”, „як це показано на рис. 3. 5”.*

Бібліографічні посилання. Бібліографічні посилання – це сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю, згаданий чи аналізований у тексті інший документ (його частини або групи документів), необхідних для загальної характеристики, ідентифікації та пошуку.

Студент-дослідник зобов'язаний подавати посилання на всі джерела чи матеріали, які згадуються в науковому тексті, ті ідеї чи висновки, на підставі яких розробляються проблеми, завдання чи вирішуються питання, поставлені у статті, монографії, дисертації

тощо. Це дає змогу відшукати подібний документ і перевірити точність указаних даних, з'ясувати інформацію, обставини виникнення ідеї чи контексту.

Посилання в науковому тексті найчастіше позначаються з використанням квадратних дужок із вказівкою порядкового номера за переліком посилань. Наприклад: „У працях [1-5]”.

Якщо в науковому тексті наводиться конкретна цитата, то в квадратних дужках зазначається номер позиції у списку використаних джерел і вказується конкретна сторінка. Наприклад: [5, с. 55].

Посилання на ілюстрації, таблиці або формули, використані в дослідженні, вказують відповідно до їхнього порядкового номера. Наприклад: „рис. 1.1”, „див. табл. 1.1.”, „у формулі (1.1)” тощо.

Розділ 6. Вимоги до захисту курсової роботи та її оцінювання.

Виконана курсова робота не пізніше, ніж за місяць до закінчення теоретичного навчання подається на кафедру політології і соціології й після реєстрації передається науковому керівнику для рецензування (текст або електронний носій інформації). Науковий керівник перевіряє і рецензує роботу, а також оцінює згідно з критеріями оцінювання курсових робіт. У рецензії керівника курсової роботи дається характеристика її змісту (повнота розкриття теми, реалізація мети й завдань, практичне значення), а також форми (структурованість, оформлення цитат, списку використаних джерел тощо); оцінюється повнота використання нормативних джерел та літератури; визначається ступінь самостійності автора відносно використаної літератури. У рецензії можуть бути зауваження відносно стилю, чіткості висловлювання думок, оформлення роботи тощо.

Захист курсових робіт відбувається у встановлений термін як публічний виступ студента, захист перед комісією кафедри за участю керівника роботи, виступ на науково – практичній конференції і т.д. За відсутності керівника захист може бути проведений за умови наявності письмового відгуку на курсову роботу.

Процедура захисту включає:

- доповідь студента про зміст роботи;
- запитання до автора;
- оголошення відгуку наукового керівника або його виступ;
- відповіді студента на запитання осіб, присутніх на захисті;
- заключне слово студента;
- ухвала комісії про оцінку роботи.

Для захисту курсової роботи студентам надається 10-15 хвилин для викладення основних положень роботи. Вступне слово готується студентом заздалегідь у формі виступу, у якому доцільно віддзеркалити такі питання:

- актуальність досліджуваної проблеми, ступінь її розробленості;
- мета та завдання роботи;
- актуальність об'єкту та предмету дослідження;
- розкриття методів дослідження;
- найважливіші положення та висновки.

Студент має бути готовим до дискусії, володіти категоріальним апаратом, знати основний зміст робіт, що наводяться у бібліографічному покажчику.

У виступі мають міститися також відповіді на основні зауваження наукового керівника.

Захист курсових робіт здійснюється за встановленим графіком перед комісією у складі двох-трьох викладачів кафедри за участю наукового керівника. До захисту студент отримує свою роботу, знайомиться з рецензією й готується аргументовано відповісти на зауваження й запитання. Процедура захисту передбачає стислий виклад студентом головних проблем дослідження та їх вирішення, відповіді на запитання членів комісії.

Викладачі кафедри та присутні мають право задавати питання щодо змісту роботи та з будь-яких інших проблем теми. Якість захисту курсової роботи враховується при її підсумковому оцінюванні. При цьому відбувається обмін думками, у якому беруть участь науковий керівник та члени кафедри, присутні на захисті.

Для кращого сприйняття матеріалу присутніми бажано роздати таблиці, діаграми, графіки (якщо такі є) або створити презентацію і продемонструвати її із застосуванням мультимедійних засобів.

Оцінювання курсової роботи відбувається за 100-бальною шкалою, за критеріями, розробленими кафедрою, оскільки вона є окремим кредитним модулем. Рейтингова оцінка включає дві оцінювальні складові:

Перша складова – оцінювання якості виконання роботи та дотримання графіку її виконання;

Друга складова – оцінювання якості захисту курсової роботи – ступінь володіння матеріалом, аргументованість рішень, вміння захищати свої погляди тощо (Див.: “Нормативні матеріали...” с.179).

Бали та критерії оцінювання курсової роботи:

50 балів: Зміст курсової роботи (формулювання теми, її актуальність і ступінь розробленості, відповідність змісту темі роботи, повнота розкриття теми, науково-теоретична значимість дослідження)

10 балів: Творчий підхід і самостійність при написанні роботи, її практична значимість (наявність елементів творчого пошуку, рівень опанування методикою дослідження, науковий, літературний стиль викладу, обґрунтованість і аргументованість узагальнень, висновків і рекомендацій, виклад і обґрунтування власної думки, формулювання пропозицій щодо практичного використання матеріалів проведеного дослідження)

10 балів: Опрацювання джерел (відповідність підібраних джерел темі роботи, їх кількість (достатня/недостатня), вміння робити посилання, правильність і повнота бібліографічного опису)

5 балів: Зовнішнє оформлення роботи (стиль написання, якість і акуратність оформлення, його відповідність вимогам)

25 балів: Захист курсової роботи (розкриття її змісту та виклад основних результатів проведеного дослідження, відповіді на питання тощо)

Рейтингова оцінка з курсової роботи складається з оцінювання рівня виконання роботи, змісту виступу під час захисту й відповідей студента на запитання членів комісії.

Оцінка **“відмінно”(90-100 балів, “А”)** ставиться, якщо роботу виконано в повному обсязі без помилок, оформлено відповідно до чинних стандартів щодо таких робіт та подано у визначений термін; упродовж захисту студент продемонстрував добре володіння теоретичним матеріалом, чітко та аргументовано відповів на поставленні запитання, використовував комп'ютерну техніку для демонстрації основних положень та результатів своєї роботи.

Критерії:

- 1) студент показав глибокі теоретичні знання тієї дисципліни, з якої виконана курсова робота;
- 2) оволодів первинними навиками дослідницької роботи: збирати дані, аналізувати, творчо осмислювати, формулювати висновки;
- 3) дає свої пропозиції і рекомендації з предмету дослідження;
- 4) виконав роботу грамотно, літературною українською мовою;
- 5) оформив роботу у відповідності до вимог і подав її до захисту у визначений кафедрою термін;
- 6) на захисті продемонстрував глибокі знання з теми дослідження; змістовно, логічно послідовно і впевнено відповів на запитання членів комісії.

Оцінка **“добре”(75-81 балів, “С”; 82-89 балів, “В”)** ставиться, якщо роботу виконано у повному обсязі, подано у визначений термін, але у роботі є незначні помилки, що суттєво не впливають на кінцеві результати, або є незначні вади в оформленні роботи, деякі стилістичні та граматичні помилки; упродовж захисту студент продемонстрував добре володіння теоретичним матеріалом, відповів на поставлені запитання.

Критерії:

- 1) показав досить високі теоретичні знання тієї дисципліни, з якої виконана курсова робота;
- 2) оволодів первинними навиками дослідної роботи: збирати дані, аналізувати, осмислювати їх, формулювати висновки, але не завжди критично ставиться до використаних джерел і літератури;
- 3) дає пропозиції та рекомендації з предмету дослідження, однак відчуває труднощі щодо їх обґрунтування;
- 4) виконав роботу грамотно літературною українською мовою, але допустив нечисленні граматичні і стилістичні помилки;
- 5) оформив роботу у відповідності до вимог і подав її до захисту у визначений кафедрою термін;
- 6) на захисті продемонстрував добрі знання з теми дослідження, відповів на запитання членів комісії.

Оцінка **“задовільно”(60-66 балів, “Е”; 67-74 балів, “Д”)** ставиться, якщо роботу виконано в повному обсязі, подано у визначений термін, але у роботі є окремі помилки, що впливають на кінцеві результати, а також окремі вади в оформленні

роботи, методологічні, стилістичні, хронологічні та граматичні помилки; упродовж захисту студент продемонстрував володіння теоретичним матеріалом, але не дуже чітко та аргументовано відповів на поставлені запитання (відповів не на всі запитання).

Критерії:

- 1) показав достатні теоретичні знання з дисциплін, з якої виконувалася дана робота;
- 2) в основному оволодів первинними навиками дослідної роботи: збирати дані, аналізувати, осмислювати їх, формулювати висновки, однак допускає в роботі порушення принципів логічного і послідовного викладу матеріалу; мають місце окремі фактичні помилки і неточності;
- 3) не може сформулювати пропозиції і рекомендації з теми дослідження, або обґрунтувати їх;
- 4) допускає помилки в оформленні роботи та її науково-довідкового апарату;
- 5) допускає численні граматичні та стилістичні помилки;
- 6) на захисті продемонстрував задовільні знання з теми дослідження, але не зумів впевнено й чітко відповісти на додаткові запитання членів комісії.

Оцінка **“незадовільно” (менше 60 балів)** ставиться, якщо роботу виконано в неповному обсязі, з грубими помилками, без дотримання установлених вимог щодо оформлення таких робіт.

Критерії:

- 1) робота не відповідає вимогам щодо її рівня виконання чи оформлення;
- 2) на захисті студент проявив повне незнання досліджуваної проблеми;
- 3) її автор не зумів задовільно відповісти на поставлені питання, що свідчить про несамотійне виконання ним курсової роботи.
- 4) студент має низький рівень теоретичної підготовки і не володіє фактичним матеріалом.

Така робота до захисту не допускається і повертається студентові на доопрацювання (Див.: “Нормативні матеріали...” с. 60-61).

Оцінка за курсову роботу ставиться на титульному аркуші та засвідчується підписом наукового керівника. Позитивна оцінка вноситься до екзаменаційної відомості та в індивідуальний навчальний план студента, а також зазначається у додатку до диплома.

Невчасне виконання курсової роботи вважається академічною заборгованістю і ліквідується у встановленому порядку. У випадку, коли студент отримав оцінку “незадовільно”, йому надається тижневий термін для переробки роботи і повертається на перевірку тому ж викладачеві.

Результати виконання курсових робіт аналізуються на засіданні кафедри політології і соціології, а за потребою – на засіданнях учених рад факультетів.

Курсові роботи з протоколами захистів зберігаються на кафедрі упродовж одного року.

Розділ 7. Типові помилки в написанні та оформленні курсової роботи.

Серед помилок, яких допускаються студенти у написанні й оформленні курсових робіт, до **типових** можна віднести:

1. Зміст роботи не відповідає темі / плану роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині.
2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта.
3. Мета і завдання дослідження не пов'язані з проблемою, сформульовані абстрактно і не відображають специфіки об'єкта і предмета дослідження.
4. Автор не виявив самостійності, робота являє собою компіляцію або плагіат; присутнє дослівне переписування книг, статей, запозичення рефератів з Інтернету тощо.
5. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу нової спеціальної літератури (останні 5 років) з теми дослідження.
6. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не відбиває рівня дослідження проблеми.
7. Поверхневий виклад основних теоретичних положень вибраної теми, коли автор не розуміє, які проблеми в тексті є головними, а які другорядними.
8. У деяких випадках проблеми, що розглядаються в розділах, не розкривають основних аспектів вибраної для теми письмової роботи.
9. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.
10. Автор не володіє змістом дослідження, не може охарактеризувати наведені у роботі джерела, літературу тощо.
11. У роботі відсутні посилання на першоджерела, або вказані не ті, з яких запозичено матеріал.
12. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без додержання вимог державного стандарту.
13. Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, вона виконана неохайно, з помилками.

Отже, ознайомившись із вищенаведеними зразками, студентам варто уважно віднестися до написання і оформлення своєї кваліфікаційної роботи.

ДОДАТКИ

*Додаток А.**Засоби текстового зв'язку в науковій праці*

Мовленнєва функція	Мовні засоби
Послідовність вкладу	По-перше, по-друге, З одного боку, з іншого боку Насамперед, наостанок Передусім Почнемо з того, що Також, Тепер, Водночас Після того як Нарешті На закінчення
Ступінь вірогідності повідомлення	Очевидно, Безумовно Без сумніву Безперечно Напевно Певна річ Звичайно Як відомо мабуть
Послідовність у часі	Спочатку, потім, тепер Насамперед Перш ніж Після того як Одночасно Наприкінці
Причина і наслідок, Умова наслідок	Якщо..., то Оскільки Тому Відтак Позаяк Таким чином Внаслідок Завдяки тому, що У зв'язку з тим Через те, що В результаті

	<p>Це пов'язано з тим, що...</p> <p>Отже</p> <p>Зважаючи на те, що</p> <p>З огляду на те, що</p> <p>З огляду на викладене вище</p> <p>Зважаючи на викладене вище</p> <p>Це спричиняється тим, що</p> <p>Це залежить від того, що</p>
Зіставлення, протиставлення	<p>Так само, як і</p> <p>Як... так і</p> <p>Проте</p> <p>Але</p> <p>Навпаки</p> <p>В той самий час</p> <p>Однак</p> <p>Втім</p>
Доповнення, уточнення	<p>Водночас</p> <p>Зокрема</p> <p>Крім того</p> <p>Щоправда</p> <p>Наприклад</p> <p>Як-от</p> <p>Цебто</p> <p>Разом з тим</p> <p>Точніше</p> <p>Зауважимо</p>
Узагальнення, висновок	<p>Отже,</p> <p>Таким чином</p> <p>Відтак</p> <p>Узагальнюючи сказане</p> <p>З розглянутого можна зробити такі висновки</p> <p>Зважаючи на викладене вище</p> <p>Звідси</p> <p>Підсумовуючи</p>
Ілюстрація до сказаного	<p>Наприклад</p> <p>Так</p> <p>Проілюструємо це на</p> <p>Кілька прикладів</p> <p>Опишемо кілька випадків, коли</p>
Перехід до нової думки	<p>Розгляньмо</p> <p>Перейдемо до</p> <p>Ще одне</p>

Додаток Б.

Мовні засоби, які використовуються при цитуванні та переказі використаних джерел

Цитування	Переказ
В. писав / пише: «...»	В. вважав / стверджував, що ...
Як писав В.: «...»	В. вказує на ...
Як твердив ще А.: «...»	Автор зазначає, гадає, виділяє, підкреслює, пропонує, рекомендує, розрізняє, стверджує...
Як підкреслює В.: «...»	
Згідно з В.: «...»	За словами В.,
Згідно з уявленнями В.: «...»	На думку В.,
За словами В.: «...»	З точку зору В.,
На думку В.: «...»	Згідно з концепцією авторів,
В. вважає, що «...»	В. вбачає головну причину в...
Як справедливо зазначив В.: «...»	В. дійшов висновку, що...
В. зазначив з цього приводу, що «...»	Якщо йти за В., то ...
В. так характеризує «...»	
Як не згадати слова В.: «...»	
В. відстоює іншу точку зору, згідно з якою «...»	

Додаток В.

Курсова робота повинна демонструвати наявність у автора базових умінь самостійної роботи, а саме:

- тема обирається автором самостійно на основі запропонованого викладачем курсу та за узгодженням з науковим керівником;
- матеріал курсової роботи повинен містити елементи самостійного творчого осмислення проблем на основі глибокого вивчення літератури;
- в роботі повинно виявлятися авторське бачення логіки щодо завдань дослідження;
- авторська позиція опирається на критичне ставлення до матеріалу;
- положення роботи повинні мати чітку аргументацію і супроводжуватися висновками;
- дослідження слід писати у науковому стилі; робота повинна відповідати вимогам щодо оформлення курсових робіт.

Робота над курсовою включає в себе ряд етапів:

Зміст етапу	Терміни
Вибір теми: із запропонованих викладачем курсу	Протягом 15 днів від початку семестру
Підбір літератури	Протягом 30 днів від початку семестру
Робочий план та графік дослідження	Протягом тижня з дати затвердження теми
Робота над рукописом	Протягом семестру
Подання роботи на кафедру	За 2 тижні до початку залікової сесії
Рецензування роботи науковим керівником	За 2 дні до дати захисту
Захист курсової роботи	У часових межах залікової сесії, визначається деканатом

Додаток Г.**Пошук, збір та методи опрацювання джерел**

Курсова робота виконується на основі глибокого вивчення політологічних, філософських, соціологічних, історичних джерел і літератури. Підбір та вивчення літератури для виконання студентом наукового дослідження є одним з найважливіших етапів. Для підготовки роботи необхідно критично ставитися до наукової літератури, зважаючи на те, що існує велика кількість як нових, так і морально застарілих публікацій, які розглядають політологічні проблеми однобічно. Переглядаючи літературу, слід спочатку зупинитися на першоджерелах та монографіях з обраної політологічної проблеми, бажано останніх років видання. Потім можна звернутися до довідників, словників, енциклопедій, підручників, навчальних посібників. Серед них, зокрема:

- Політологічний енциклопедичний словник. – К.: Генеза, 2004. – 735 с.;
- Політологічний словник. – К.: МАУП, 2005. – 791 с.;
- Политологический словарь. – М.: Высшая школа, 1995. – 192 с.;
- Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – 808 с.
- Политическая энциклопедия: В 2 т. – М.: Мысль, 2000. – 751 с.

Також слід користуватися статтями, надрукованих у фахових журналах з політології та суспільних наук.

Українські періодичні видання:

- Збірник наукових праць “Політологічні студії” / Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф.Кураса НАН України;
- Політологічний вісник. Зб-к наук. праць;

- Нова парадигма;
- Віче;
- Збірник наукових праць “Гілея: науковий вісник”;
- Нова політика;
- Офіційний вісник Президента України;
- Парламент;
- Політика і час;
- Політична думка;
- Політичний менеджмент;
- Політична психологія;
- Розбудова держави;
- Стратегічна панорама;
- Український історичний журнал;
- Мультиверсум;
- Філософська думка, тощо.

Періодичні видання інших країн:

- Вестник МГУ. Серия 12. Политические науки;
- Власть;
- Мировая экономика и международные отношения;
- Общественные науки и современность;
- Полис;
- Свободная мысль – XXI;
- Социально-гуманитарные знания;
- США: экономика, политика, идеология;
- Pro et contra;
- Новая и новейшая история;
- Вопросы философии;
- Социс і т.д.

Додаток Д.

Оформлення бібліографічних описів

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Монографія	
один, два або три автори	<p>Бандурка О.М., Греченко В.А. Влада в Україні на зламі другого і третього тисячоліть: Монографія. – Харків: Видавництво університету внутрішніх справ, 2000. – 304 с.</p> <p>Вонсович С.Г. Дискурс тоталітаризму (політологічний аспект). Монографія. / С.Г.Вонсович. – Кам'янець – Подільський : ПП Мошак М.І. - 2008. – 200 с.</p> <p>Котляр М.Ф. Галицько-Волинська Русь / М.Ф. Котляр. – К.: Альтернативи, 1998. – 336 с.</p> <p>Колодій А.Ф. На шляху до громадянського суспільства.</p>

	<p>Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні. Монографія. - /Колодій А.Ф. – Львів: Видавництво “Червона калина”. – 2002. – 276 с.</p> <p>Барабанов О.Н. История мировой политики: эпоха Древнего мира / О.Н.Барабанов. – М. : МГИМО(У) МИД России, 2007. – 328 с.</p> <p>Матяш І.Б. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині : історія, спогади, арх. Док. / І.Матяш, Ю.Мушка. – К. : Києво-Могилян. Акад., 2005. – 397 с.</p>
чотири автори	<p>Еволюція влади: (літопис новіт. Історії України, 1991 – 2007 рр.) / [Горлов А.Ф., Королюк В.О., Лавренюк С.І., Шевчук Ю.В.]. – К. : ВАТ “Вид-во “Київська правда”, 2008. – 552 с.</p> <p>Політологія. Кн. перша: Політика і суспільство. Кн. друга: Держава і політика / [А. Колодій, Л. Климанська, Я. Космина, В. Харченко]. – 2-е вид., перероб. та доп. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 664 с.</p>
п’ять чи більше авторів	<p>Обличчя влади. Російська політична еліта / [Гриневич О.Й., Гуцал А.Ф., Недбаєвський С.Л. та ін.]. – К.: Наук думка, 2002. – 384 с.</p>
колективний автор	<p>Українське суспільство на порозі третього тисячоліття. Колективна монографія / Під ред. М.О.Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 1999. – 687 с.</p>
Без автора	<p>Історія Свято-Михайлівського Золотоверхого монастиря / [авт. тексту В.Клос]. – К. : Грані-Т, 2007. – 119 с.</p>
Багатотомне видання	<p>Реабілітовані історією. Житомирська область : [у 7 т.]. – Житомир : Полісся, 2006. – (Науково-документальна серія книг “Реабілітовані історією”) : у 27 т. / голов. редкол.: Тронько П.Т. (голова) [та ін.]). Кн. 1 / [обл. редкол.: Синявська І.М. (голова) та ін.]. – 2006. – 721, [2] с.</p>
Перекладне видання	<p>Арендт Х. Становище людини: Пер. з англ. – Львів: Літопис, 1999. – 256 с.</p>
Збірка наукових праць	<p>Збірник наукових праць “Політологічні студії” – К.: ІЕ НАНУ, 2001. – 170 с.</p>
Матеріали конференцій, з’їздів	<p>Формування основ християнської моралі в процесі духовного відродження нації: ІУ Всеукр. міжконфесійна християнсько наук. - практ. конф. 13-14 січня 2011 р. – Кам’янець – Подільський : видавець ПП Зволейко Д.Г. 2011. – 244 с.</p>
Словники	<p>Новий тлумачний словник української мови / [уклад. В.Яременко, О.Сліпушко]. – К. : Аконіт, 2007. – 998 с.</p> <p>Європейський Союз : словник – довідник / [ред.- упоряд.</p>

	М.Марченко]. – 2-ге вид., оновл. – К : К.І.С., 2006. – 138 с. Большой энциклопедический словарь: философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия / [Главн. науч. ред. и сост. С.Ю.Солодовников]. – Мн. : МФЦП, 2003. – 1008 с.
Складова частина книги або збірника	Негел Т. Моральний конфлікт і політична законність / Т.Негел // Сучасна політична філософія: антологія / Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – С. 368–399.
журналу	Пахарєв А.Д. Пострадянський авторитаризм: куди йдемо / А.Д.Пахарєв // Віче. – 2001. – №7. – С. 29–37.
енциклопедії	Фролов В.Ф. Теплообмен / В.Ф. Фролов // Химическая энциклопедия. – М.: Большая гос. энцикл., 1995. – С. 526-531.
тези доповіді	Світа Г. Бюрократія як феномен суспільного розвитку / Г. Світа // Звітна наукова конференція філософського факультету (Львів, 2004): Тези доп. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім.Франка, – 2005. – С. 149–153.
Законодавчі та нормативні документи	Закон України “Про вибори народних депутатів України”: за станом на 20 вересня 2005 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К. : Парлам. Вид-во, 2005. – 192 с.
Дисертації	Неліпа Д.В. Системний аналіз як метод дослідження політики: дис. ... доктора політ. наук : 23.00.01 / Неліпа Дмитро Васильович. – К., 2012. – 430 с.
Автореферати дисертацій	Петракова Є.Р. Політичний маркетинг в Україні: сутність і функціональний контроль : автореф. дис.. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.02 “політичні інститути та процеси” / Є.Р.Петракова. – Одеса, 2004. - 16 с.
Інтернет-сторінка	Овсій І. О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року): Навч. посібник [Електронний ресурс] / І. О. Овсій. – К.:Либідь, 1999. – 240 с. – Режим доступу до джерела: http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-8.html Пасічник Н. С. Концептуальні моделі зовнішньої політики Г. Еллісона [Електронний ресурс] / Пасічник Н. С. // Політологічний вісник. Зб-к наук. праць. – К.: «ІНТАС», 2009. – Вип. 41. – С. 113-123. – Режим доступу до джерела: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pv/2009_41.pdf

Рецензія на курсову роботу

 тема курсової роботи

студента (ки) групи _____

прізвище, ім'я, по батькові _____

Критерії оцінювання Кількість балів

Бали рецензента

1.1. Вступ (формулювання теми, її актуальність, визначення мети і завдань дослідження, виділення об'єкта і предмета дослідження, історіографія проблеми)

0-10

1.2. Основна частина (відповідність змісту темі роботи, повнота розкриття теми, науково-теоретична значимість дослідження)

0-30**1.**

1.3. Висновки (наявність узагальнення до кожного розділу та висновків дослідження у цілому, відповідність висновків меті і завданням роботи, чіткість і ґрунтовність узагальнень/висновків)

0-10

2. Творчий підхід і самостійність при написанні роботи, її практична значимість (наявність елементів творчого пошуку, виклад і обґрунтування власної думки, формулювання пропозицій щодо практичного використання матеріалів проведеного дослідження)

0-10

3. Опрацювання джерел (відповідність підібраних джерел темі роботи, їх кількість (достатня/недостатня), вміння робити посилання, правильність і повнота бібліографічного опису)

0-10

4. Зовнішнє оформлення роботи (стиль написання, якість і акуратність оформлення, його відповідність вимогам)

0-5**Курсова робота допускається до захисту із кількістю балів 0-75**

Захист курсової роботи (глибина знань студента під час захисту, якість відповідей на питання по змісту курсової роботи)

0-25

Загальна оцінка за курсову роботу «_____»

0-100

Науковий керівник-рецензент _____ (_____)

Додаток К1.**Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи**

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет

Кафедра політології і соціології
дисципліна: “Загальна теорія політики”

Курсова робота

з теми: “**Держава як об’єкт теорії політики**”

Виконав: студент 2 курсу 1П групи
Напрямок підготовки 6.030104 Політологія
Герасименко Володимир Іванович

Керівник:

Петренко В.С., кандидат (політичних) історичних наук,
доцент кафедри політології і соціології

Кам'янець – Подільський – 201 року

*Додаток К.2***Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи**

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет

Кафедра політології і соціології
Дисципліна: “Прикладна політологія”

Курсова робота

з теми: **“Використання технологій управління образом держави у
формуванні її іміджу”**

Виконав: студент 5 курсу 1П групи
Спеціальність 7.03010401 Політологія
Герасименко Володимир Іванович

Керівник:
Петренко В.С., кандидат політичних (історичних) наук,
доцент кафедри політології і соціології

Кам'янець – Подільський – 201 року

*Додаток Л.***Зразок оформлення змісту курсової роботи****ЗМІСТ**

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1 (<i>Назва</i>).....	5
1.1. (<i>Назва</i>).....	5
1.2. (<i>Назва</i>).....	9
1.3. (<i>Назва</i>).....	13
РОЗДІЛ 2. (<i>Назва</i>).....	16
2.1. (<i>Назва</i>).....	16
2.2. (<i>Назва</i>).....	19
2.3. (<i>Назва</i>).....	
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	
ДОДАТКИ	27
Додаток А (<i>Назва</i>).....	27
Додаток Б (<i>Назва</i>).....	29

ГЛОСАРІЙ

А

Адаптація (від лат. *adaptatio* (*adapto*) — пристосовую) — здатність організму пристосовуватись до різних умов зовнішнього середовища.

Активність (у навчанні) — характеристика особливостей пізнавальної діяльності особистості, що полягає в усвідомленому використанні нею інтенсивних методів, засобів, форм оволодіння знаннями, вироблення вмінь і навичок.

Апробація (лат. *approbatio* — схвалення, визнання) - перевірка на практиці, в реальних умовах теоретично побудованих методів; офіційне схвалення, затвердження чого-небудь після випробування, перевірки.

Б

Бал (від фр. *balle* — м'яч, куля) — результат оцінювання навчальної діяльності студентів в умовно-формальному відображенні та числовому вимірі.

Г

Глосарій (від лат. *glossarium* - словник *глос*) — словник до тексту, що пояснює маловідомі або застарілі слова; список понять у специфічній сфері знання з їх визначеннями.

Д

Дедукція (від лат. *deductio* — виведення) — перехід від загальних понять про предмет певного виду до окремого, часткового знання.

Дискусія (від лат. *discussio* — розгляд, дослідження) — метод навчання, спрямований на інтенсифікацію та ефективність навчального процесу за рахунок активної діяльності студентів у пошуках наукової істини.

Диспут — прийом (щодо методу переконування) формування переконань і свідомої поведінки шляхом суперечки, дискусії у процесі вербального спілкування з членами первинного колективу чи іншої групи.

Дисертація (від лат. *Dissertatio* - дослідження) - наукова робота, виконана з метою її публічного захисту для здобуття наукового ступеня.

Довідник – довідкове видання прикладного характеру, систематизоване за абеткою назв статей або в іншому систематичному порядку.

Догматизм (від гр. dogma — учення, яке приймається за незаперечну істину) — спосіб засвоєння й застосування знань, при якому те чи інше вчення або положення сприймається як закінчена, вічна істина; правило, що застосовується без урахування конкретних умов життя.

З

Збірник наукових праць – збірник матеріалів досліджень, виконаних у наукових установах, навчальних закладах чи товариствах.

Знання — ідеальне вираження в знаковій формі об'єктивних властивостей і зв'язків світу природного і людського; результат відображення навколишньої дійсності.

І

Ілюстрація (від лат. illustratio — освітлюю, пояснюю) — метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (світлина, малюнки, схеми тощо).

Індивідуальність (від лат. individuum — неподільне) — особистість, яка відрізняється сукупністю рис, якостей, своєрідністю психіки, поведінки та діяльності, що підкреслюють її самобутність, неповторність.

Індукція (від лат. inductio — виведення) — метод дослідження, навчання, пов'язаний із рухом думки від одиничного до загального.

Інструкція – офіційне чи нормативне виробничо – практичне видання, що містить правила регулювання виробничої та суспільної діяльності або користування виробами чи послугами.

Інструктаж (від лат. instructio — настанова) — метод навчання, який передбачає розкриття норм поведінки, особливостей використання методів і навчальних засобів, дотримання техніки безпеки напередодні залучення до процесу виконання навчальних операцій.

К

Кафедра (від гр. kathedra — сидіння, стілець) - у вищих навчальних закладах — основний навчально-науковий підрозділ, що здійснює навчальну, методичну і науково-дослідну роботу з однієї або кількох споріднених дисциплін.

Класифікація методів — класифікація, що передбачає групування методів навчання залежно від джерел інформації, логіки мислення, рівня самостійності в процесі пізнання.

Курсова робота - самостійне навчально-наукове дослідження студента, яке виконується з певного навчального курсу або з окремих його розділів і є окремим модулем.

М

Методи дослідження — способи, прийоми та процедури емпіричного і теоретичного пізнання явищ та процесів педагогічної дійсності.

Методичні рекомендації (методичні вказівки) – навчальне або виробничо – практичне видання роз'яснень з певної теми, розділу або питання навчальної дисципліни, роду практичної діяльності з методикою виконання окремих завдань, певного виду робіт, а також заходів.

Моніторинг (від англ. monitoring, від лат. monitor — той, хто наглядає, спостерігає) — 1) спостереження, оцінка і прогноз стану навколишнього середовища у зв'язку з господарською діяльністю людини; 2) збір інформації засобами масової комунікації. 3) спостереження за навчальним і виховним процесами з метою виявлення їх відповідності бажаному результату чи попереднім припущенням.

Монографія – наукове видання у вигляді книги, що містить повне дослідження однієї проблеми (теми), яке належить одному чи декільком авторам.

Н

Навички — застосування знань на практиці, що здійснюється на рівні автоматизованих дій через багаторазові повторення.

Навчання модульне (від лат. modulus — міра) — організація навчального процесу, яка скерована на засвоєння цілісного блоку адаптованої інформації та забезпечує оптимальні умови соціально-особистісного зростання учасників педагогічного процесу.

Навчально – методичний посібник – навчальне видання з методики викладання навчальної дисципліни(її модуля, розділу) або з методики виконання.

Наука – сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення і систематизація об'єктивних знань про діяльність; одна з форм суспільної свідомості.

Наукова праця – (реферат, наукова стаття, доповідь і тези конференції тощо) – кваліфікаційна праця, що містить нове розв'язання важливої наукової проблеми або конкретного наукового завдання.

Наукова проблема – конкретне питання, що постає, коли наявних знань не достатньо для вирішення конкретного завдання і спосіб, за допомогою якого можна здобути відсутні знання, невідомий.

Наукова робота – дослідження з метою одержання наукового результату.

Науковий результат – нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення тощо.

Науковий факт – складова наукового знання, що відображає об'єктивні властивості речей та процесів, на основі яких визначають закономірності явищ, вибудовують теорії, формулюють закони.

О

Освіченість — міра пізнавальної активності індивіда, що проявляється у рівні набутих знань, які можуть бути використані у практичній діяльності.

Освітньо-кваліфікаційна характеристика — сукупність основних вимог до професійних якостей, знань та умінь фахівця, необхідних для успішного виконання ним професійних функцій.

П

Пам'ять — здатність організму зберігати й відтворювати інформацію про зовнішній світ та про свій внутрішній стан для подальшого її використання у процесі життєдіяльності.

Парадигма (від гр. paradeigma — приклад, взірець) — визнання наукових досягнень, які впродовж певного часу надають співтовариству моделі постановки проблеми та їх вирішення.

Переконання — раціональна моральна основа діяльності особистості, яка дає змогу їй здійснювати певний вчинок свідомо; основна моральна настанова, яка визначає мету й напрям вчинків людини, тверда впевненість у чомусь, заснована на певній ідеї, світогляді.

Підручник — навчальне видання, в якому розкривається зміст навчального матеріалу з певної дисципліни відповідно до вимог чинної програми.

План – система взаємопов'язаних завдань, що визначають терміни, порядок і послідовність виконання програм, окремих робіт, операцій; порядок, послідовність викладу матеріалу.

Посібник навчальний — навчальне видання, в якому розкрито зміст навчального матеріалу, що не завжди відповідає вимогам чинної програми, а виходить за її межі,

визначає додаткові завдання, спрямовані на розширення пізнавальних інтересів студентів, розвиток їхньої самостійної пізнавальної діяльності; частково або повністю замінює підручник.

Пояснення – з'ясування особливостей ситуації розкриття мотивів, причин певних процесів, явищ, подій.

Р

Рейтинг (від англ. rating — оцінка, клас, розряд) — індивідуальний числовий показник у системі освіти, оцінка успіхів, досягнень, знань у конкретний момент окремої особистості у певній галузі, дисципліні, що дає змогу визначити рівень таких досягнень або якість знань щодо інших осіб.

Реферат (від лат. referre — доповідати, повідомляти) — коротке викладення змісту прочитаної книги, наукової роботи, статті; повідомлення за результатами дослідженої наукової проблеми.

С

Синтез — метод, який передбачає мисленнєве або практичне поєднання виділених аналізом елементів чи властивостей предмета, явища в одне ціле.

Словник – довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними.

Спеціальність — необхідна для суспільства обмежена галузь застосування фізичних і духовних сил людини, що дає їй можливість отримати необхідні засоби для життя; комплекс набутих людиною знань і практичних навичок для заняття певним видом діяльності.

Т

Теза (лат.: положення, твердження) – коротко сформульовані основні положення доповіді, лекції, роботи, повідомлення тощо.

Тема – наукове завдання, що належить до конкретної галузі наукового дослідження.

Теорія (розгляд, міркування, знання) – система достовірних знань про дійсність, яка описує, пояснює, передбачає явища конкретної предметної галузі.

Термінологічний словник – словник термінів і визначень певної галузі знання.

Тлумачний словник – мовний словник, що пояснює значення слів певної мови, дає граматичну, стилістичну характеристики, приклади застосування та інші відомості.

У

Уміння — здатність людини свідомо виконувати певну дію на основі знань, готовність застосувати знання у практичній діяльності на засадах свідомості.

Ф

Функція (від лат. *functio* — виконання, звершення) — спосіб діяння речі або елемента системи, спрямований на досягнення певного ефекту.

Ц

Цитата – (лат. - наводити, проголошувати) – буквально відтворені фрагменти чужої промови чи статті для підтвердження власного погляду, полеміки з цитованим автором.

Список використаних джерел і літератури:

Джерела:

1. Положення про організацію навчального процесу в Кам'янець – Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. – Кам'янець – Подільський : Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2008. – 36 с.
2. Нормативні матеріали з навчально – методичної роботи Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка /[уклад. В.М.Федорчук, А.С.Попович, Л.І.Тимофіїшина]. - Кам'янець – Подільський : Аксіома, 2010. – 220 с.
3. Тимчасове положення про організацію навчального процесу за кредитно - модульною системою в Кам'янець – Подільському національному університеті імені Івана Огієнка // Нормативні матеріали з навчально – методичної роботи Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка /[уклад. В.М.Федорчук, А.С.Попович, Л.І.Тимофіїшина]. - Кам'янець – Подільський : Аксіома, 2010. – С. 33-53.
4. Положення про критерії оцінювання знань студентів Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка (відповідно до вимог ECTS) // Нормативні матеріали з навчально – методичної роботи Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка /[уклад. В.М.Федорчук, А.С.Попович, Л.І.Тимофіїшина]. - Кам'янець – Подільський : Аксіома, 2010. – С. 54-66.
5. Положення про курсову роботу // Нормативні матеріали з навчально – методичної роботи Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка /[уклад. В.М.Федорчук, А.С.Попович, Л.І.Тимофіїшина]. - Кам'янець – Подільський : Аксіома, 2010. – С. 168-179.
6. Методичні рекомендації з написання та оформлення дипломних робіт студентами Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [упорядники: А.С.Попович, Н.М. Розум'як ; за ред.. А.С.Попович]. - Кам'янець – Подільський : Кам'янець – Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – 66 с.
7. ДСТУ 3582-97 „Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові в бібліографічному описі” (затверджено наказом Держстандарту України 4 липня 1997 р. Режим доступу : <http://lib.uccu.org.ua/doc/normativ/dstu3582-97.pdf>).

Література:

1. Боришполец К. Методы, методики и процедуры прикладного анализа международных отношений // Международные отношения: социологические подходы / Под ред. П. А. Цыганкова.- М., 1998.
2. Великий тлумачний словник сучасної української лексики (з дод. і допов.) / Уклад. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь; Перун, 2005.
3. Вонсович Г.Б. Науково – дослідна робота з політології: методичні рекомендації // Вонсович Г.Б., Вонсович С.Г., В.В.Кобильник та ін./ – Кам'янець – Подільський: ПП Зволейко Д.Г., 2007.
4. Вонсович С.Г. Політологічний аналіз і прогноз. - 2-ге вид., переробл. і доповн./ С.Г.Вонсович. - Кам'янець – Подільський : Видавець ПП. Зволейко Д.Г., 2010.

5. Методы политических исследований: Учеб. пособие для студентов вузов / К. П. Боришполец. — М: Аспект Пресс, 2005.
6. Основи наукових досліджень : Навчальний посібник / Цехмістрова Г.С. - Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003.
7. Парандовський Я. Алхімія слова. – К: Дніпро, 1991.
8. Письмові роботи з політології: методичні рекомендації. – Львів, 2009.
9. Рибак І.В., Баженов О.Л. Методичні рекомендації до виконання курсової роботи з дисциплін ”Історія”, ”Політологія” . – Кам’янець – Подільський, 2005.
10. Російсько-український словник / І. О. Анніна, Г. Н. Горюшина, І. С. Гнатюк та ін. За ред. В. В. Жайворонка. – К.: Абрис, 2003.
11. Селігей П. О. Науковий жаргон: основні ознаки та причини появи. - К., 2003 // П. О. Селігей // Мовознавство. - 2012. - № 5.
12. Теория и методы в социальных науках / Под ред. С. Ларсена. М., 2003.
13. Українська ділова і фахова мова: практичний посібник на щодень / М. Д. Гінзбург, І. О. Требульова, С. Д. Левіна, І. М. Корніловська; За ред. М. Д. Гінзбурга – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2007.
14. Український правопис – К.: Наук. думка, 2007.
15. Філінюк А.Г. Наукова робота студента: методичні рекомендації для студентів і магістрантів усіх спеціальностей і форм навчання. - Кам’янець – Подільський, 2007.
16. Ющук І. Український орфографічний словник. Близько 143 000 слів / Уклад.: М. М. Пещак та ін.– 3-є вид., переробл. і доповн.– К.: Довіра, 2002.